

Debreceni Egyetem

Természettudományi és Technológiai Kar

Földtudományi Intézet

**„A puszta szélén” – Közfoglalkoztatásra épülő
fejlesztési kezdeményezések és lehetőségek a Közép-
Tiszavidéken, Egyek település példáján**

Országos Tudományos Diákköri Dolgozat

Témavezető: Dr. Pénzes János

Egyetemi adjunktus

Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék

Készítette: Fazekas Anett

Geográfus MSc hallgató,

II. terület- és településfejlesztés

A pályamunka lezárásának dátuma: 2014. november 28.

Debrecen, 2014

Tartalomjegyzék

Bevezetés	1
1. Területi egyenlőtlenségek	2
1.1. A centrum-periféria viszonyrendszer	3
1.1.1. Alapfogalmak, történetiség.....	3
1.1.2. A belső periféria kérdésköre	7
1.2. A Közép-Tiszavidék, mint belső periféria kialakulása	8
2. A vizsgált terület bemutatása	14
2.1. A Balmazújvárosi kistérség elhelyezkedése, demográfiai és foglalkoztatási helyzete .	14
2.2. Egyek nagyközség átfogó jellemzése.....	19
2.2.1. Demográfiai jellemzők.....	19
2.2.2. Infrastrukturális ellátottság.....	22
2.2.3. Gazdasági szerkezet, foglalkoztatottság.....	23
3. A település foglalkoztatásfejlesztési programja, eredményei	26
3.1. A hazai foglalkoztatáspolitikai gyakorlatának rövid áttekintése, a közmunka szerepe és jelentősége	26
3.2. Az egyeki önkormányzat által szervezett közmunkaprogram	30
3.2.1. A mintaprojektek 2013. évi eredményei.....	31
3.2.2. A mintaprojektek 2014. évi eddigi eredményei és további fejlesztési törekvések .	33
4. További fejlesztési lehetőségek a településen	35
4.1. Önkormányzati törekvések.....	35
4.2. Adaptációs lehetőségek	37
4.2.1. A tiszatarjáni biomassza modell	37
4.2.2. Az „uszkai kísérlet”	38
4.3. Saját javaslatok, lehetőségek.....	41
4.3.1. A mintaprojektek fejlesztése, további beruházások.....	41
4.3.2. A turizmus fejlesztésének lehetőségei Egyeken	43
Összegzés	45
Irodalomjegyzék	47
1. Függelék	53
2. Függelék.....	54

Bevezetés

A Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar II. éves Geográfus MSc hallgatójaként – a terület-és településfejlesztés szakiránynak megfelelően – jelen dolgozatom központjában a Közép-Tiszavidéken, Hajdú-Bihar megye nyugati szélén fekvő Egyek települése áll.

Munkám első részében bemutatom a hazai centrum-periféria viszonyrendszer dimenzióit, elsősorban a Közép-Tiszavidékre helyezve a hangsúlyt. Továbbá, a magyar foglalkoztatási helyzet és a közmunkaprogram rövid általános elméleti áttekintését teszem meg. Ezt követően, Egyek település gazdasági és demográfiai, valamint szociális sajátosságait ismertetem.

A vizsgált nagyközség már meglévő helyi foglalkoztatásfejlesztési kezdeményezéseinek, valamint ezek 2013., továbbá 2014. évi eredményeinek bemutatását követően igyekeztem más települések példaértékű gazdaságélénkítési- és fejlesztési lehetőségeit is felvázolni, melyek adaptációjának és fenntarthatóságának vizsgálatával zárom dolgozatomat.

Szakmai érdeklődésemén túl, a nagyközséghez fűződő személyes kapcsolatom is indokolja a téma és a terület kiválasztását. Az eltérő tájegységek találkozásánál fekvő település az LHH területek (<http9>) közé sorolható, munkámmal azonban szeretném bemutatni, hogy a különböző természeti és kulturális értékek adta potenciál milyen kitörési pontokat nyújthat a hátrányos helyzetű nagyközségnek. Továbbá fontos, hogy napi aktualitás jellemzi a hazai munkanélküliség problémakörét, így a település sikeresnek mondható mintaprojektjeinek, hasonló jellemvonásokkal rendelkező települések fejlesztési programjainak ismertetésével szeretném hangsúlyozni a felzárkóztatás fontosságát, saját javaslatokkal kiegészítve azt.

Kutatásom során igyekeztem széleskörűen használni szakirodalmi forrásokat, szakmai folyóiratokat, tanulmányokat, fejlesztési koncepciókat, valamint internetes cikkeket. A kistérség és a település gazdasági és demográfiai jellemzői kapcsán az adatok fő forrásai a Központi Statisztikai Hivatal Tájékoztatási Adatbázisa és az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) nyilvános és regisztrációhoz kötött térinformatikai alkalmazásai voltak. Az összegyűjtött adatok szemléltetésére diagramokat készítettem, valamint a Quantum GIS szoftver segítségével térképen ábrázoltam azokat. A települést érintő munkanélküliséggel összefüggésben mélyinterjút készítettem az illetékes személyekkel – így többek között Dr. Miluczky Attila Polgármester Úrral, valamint Bóta Barbara Aljegyzőasszonnyal – a megvalósult és tervezett intézkedésekkel kapcsolatban.

1. Területi egyenlőtlenségek

Véleményem szerint, ahhoz, hogy egy belső periférián elhelyezkedő települést kellőképpen ismertetni tudjak dolgozatomban, elengedhetetlen a területi vizsgálatok központi kérdésköréi közé tartozó *egyenlőtlenség* fogalmához köthető elméleti háttérrel is röviden bemutatni.

Lackó László szerint a *területi fejlődést* a természeti adottságok és a társadalmi viszonyok milyensége, a gazdaság összessége, valamint ezek területi struktúrája befolyásolja, komplex értelmezés szükséges. Egyik fontos jellemzője a területi fejlődésnek, hogy a térben egyenlőtlenül megy végbe, melynek háttérében, a térben egyenlőtlen eloszlású fejlődési tényezők állnak. A településeken jelenik meg a természeti, gazdasági, társadalmi és műszaki tényezők sajátos térbeli koncentrációja, így azok az egyenlőtlen területi fejlődés elemi megnyilvánulási formái. A területi vagy településfejlődés nem különíthető el, mivel ugyanazt a jelenséget más és más szinten hordozzák magukban (Lackó L. 1987).

Tulajdonképpen a területi egyenlőtlenségek kialakulása együtt jár a növekedés-fejlődés fogalom pár folyamatával. Ehhez kapcsolódóan a *fejlődési, polarizációs elméletek* egyik vizsgálójaként Gunnar Myrdal emelhető ki kumulatív kauzalitás modelljével, amely szerint az egyenlőtlenség folyamata kétféle hatást válthat ki. Az úgynevezett *backwash* vagy centripetális (elszívó) hatás olyan negatív gazdasági változásokat jelent, amiket egy növekedési központ elő tud idézni környezetében. A *spread* vagy centrifugális (terjedési) hatás pozitív változásra utal, miszerint a központ expanziója megindítja környezetének fejlődését is (Lengyel I. – Rechnitzer J. 2004).

Perroux nevéhez fűződik a *növekedési pólusok elmélete*, amely szerint léteznek motorikus egységei a gazdaságnak, melyek növekedési pólusként szolgálnak. Ezek az erőforráscentrumok impulzusokat bocsátanak ki, melyek hatása lehet push (taszító) hatás, illetve pull (húzó) hatás. Míg előbbi új erőforrások feltárása, vagy egy új technológia megjelenése a termelési folyamatban válthatja ki, addig az utóbbit általában keresleti eredetű és új fogyasztási cikk megjelenésével, vagy keresletének jelentős növekedésével párosíthatjuk (Lengyel I. – Rechnitzer J. 2004). A kiragadott néhány, az egyenlőtlen területi fejlődést magyarázó elméleten túl természetesen fontos megemlíteni, hogy a területi egyenlőtlenségek a térszerkezet természetes jelenségének tekinthetők, ugyanakkor nem mindegy azok mértéke, illetve a változás iránya (Nemes Nagy J. 1990). A területi egyenlőtlenségek jelenséggörével több tudományterület vizsgálatai is foglalkoznak. Ezen belül a hazai földrajzi és regionális tudományi szakirodalomban bővelkednek azok a munkák, melyek a területi egyenlőtlenségek – különösen rendszerváltás utáni – alakulásával foglalkoznak.

1.1. A centrum-periféria viszonyrendszer

1.1.1. Alapfogalmak, történetiség

A centrum-periféria dichotómia a térszerkezet meghatározó tényezői közül az egyik legfontosabb és számos vizsgálat központi elemét adta (Nemes Nagy J. 2009). Kanalas Imre és Kiss Attila szerint a centrum-periféria kettősségén egy egymással szorosan összekapcsolódó, duális viszonyrendszert értünk, mely adott gazdasági, társadalmi, települési stb. szinten értelmezhető, tehát viszonylagos (Kanalas I. – Kiss A. (szerk.) 2006).

Ha a térszerkezetet értelmezzük, két „kitüntetett” helyzetről beszélhetünk; centrumról és perifériáról. A *centrumot* külső térben geometriai középpontként értelmezzük, azonban belső térben (minőségi értelmezés) vizsgálva a kérdést, egy pozitív tartományba tartozó gazdasági, társadalmi érték felhalmozódását is centrumnak nevezzük, térbeli elhelyezkedésétől függetlenül. A *periféria* – külső térben vizsgálva – általában peremi helyzetű térrész, mely földrajzi elhelyezkedése mellett negatív minőséget is hordoz. Ugyanakkor belső térben gondolkodva, perifériának tekinthető a térnek azon része is, ahol negatív gazdasági, társadalmi jelenségek erősödnek meg. Jellemzője a centrumtól való függés, de a kapcsolatok hiánya, az elszigeteltség is további jelzője lehet (Nemes Nagy J. (szerk.) 2005). Az egyenlőtlenségi vizsgálatok egy része megkülönböztet egy harmadik térkategóriát is, a *félperifériát* (a fogalom Immanuel Wallerstein világrendszerek elmélete nyomán terjedt el). Ez elsősorban a centrum és a periféria között lévő átmeneti térrész, mely vagy a centrumról szakadt le, vagy a perifériák köréből emelkedett ki. Helyzetét az határozza meg, hogy milyen fejlődési pályát ír le, azaz a centrum felé, vagy a periféria felé halad (Baranyi B. 2004).

A *centrum-periféria relációját* háromféleképpen értelmezhetjük. Beszélhetünk *helyzeti* (vagyis földrajzi) centrum-periféria viszonyrendszerről, melynek során a földrajzi távolság kap fontos szerepet (Csatári B. 2002). Ez esetben a centrum egy kitüntetett helyzettel bír, a periféria pedig egy azt övező külső zónát, területet takar. A *fejlettségi* (vagy gazdasági) centrum-periféria értelmezésében az értékegyenlőtlenség képezi a lehatárolás alapját; míg a centrumot fejlett területek, addig a perifériát az elmaradott területek jellemzik. A *hatalmi* (vagy társadalmi) minősítés tárgyát a periféria centrumtól való függése adja (Nemes Nagy J. 1996; Horváth E. 2007). A geográfia tudománya elsősorban a helyzeti, illetve a fejlettségi értelmezéssel foglalkozik. Az 1. táblázat e két viszonyrendszer által kialakuló régiótípusokat mutatja be.

1. táblázat: A centrum-periféria dimenziójának megjelenési formái
(Forrás: Nemes Nagy J. 1996)

		Fejlettségi	
		Centrum	Periféria
Helyzeti	Centrum	Központi mag	Belső periféria
	Periféria	Dinamikus perem	Külső periféria

Baranyi Béla szerint a magyarországi centrum-periféria viszony kérdésköre egészen a 15-16. század fordulójáig nyúlik vissza. A következőkben ezt igyekszem áttekintő jelleggel ismertetni. A modern világ gazdasági rendszer csírájaként a tőkés termelési rendszer más-más módon érintette Európa keleti, valamint nyugati területeit, így az akkori Magyar Királyságot is. A nagy földrajzi felfedezések előnyeiből az Elbától keletre fekvő területek – azaz Kelet-Európa – kimaradtak, így hazánk is. Ezen kívül az Európát Elő-Ázsiával és Ázsiával összekötő szárazföldi kereskedelmi útvonalak megszűnésével; a tengeri hajózási forgalom egykori európai centrumaiból transzatlanti irányokba történő áthelyeződésével; az árforradalom, az árrobbanás és a vele járó gabonakonjunktúra által okozott hátrányok is hozzájárultak a folyamathoz (Baranyi B. 2004).

A 14. és 15. században megkezdődött európai recesszióhoz az előbbieken említett események járultak hozzá, mely által a nyugat-európai területek a gazdasági modernizáció kezdetének helyszínévé váltak, a keleti területek pedig kikerültek a fejlődés fő áramából. Ugyanis, Kelet-Európa kiterjedt területei, részben az új európai munkamegosztás által ráhárított szerep miatt, az iparosodó Nyugat nyersanyagszállítójává váltak. Ezzel egy időben az egyéb történelmi körülmények (például Magyarország és a tőle délre, délkeletre fekvő területek török hódoltság alá kerülése, valamint az eltérő nyugat- és kelet-európai városfejlődés) miatt sor került a refeudalizációra. Ez a nyugat- és kelet-európai fejlődés szétválását jelentette. Lényegében Kelet-Európa a fejlettebb centrumterületté váló Nyugat-Európa perifériájára szorult, így hazánk is a periferizálódó kelet-európai térség részévé vált (Baranyi B. 2004).

A 16. század első felében a török invázió erősebbé tette az ország leszakadását, pedig a 15. század végéig Magyarország rurális fejlődésének irányvonala alapvetően megegyezett a nyugat-európaival. Hazánk a 16. század első felétől Európa perifériájára szorult, ezáltal magában hordozta a „kelet-európaiságból” származó hátrányos helyzet számos tényezőjét. Az ország megosztottsága, valamint a szilárd nemzetállami keretek létrejöttének elhúzódása az

eleve anorganikus gazdasági-társadalmi folyamatok következményeit súlyosbította. Természetesen más és más gazdasági hatások érvényesültek a királyi Magyarországon, vagy éppen az Erdélyi Fejedelemségben. Előbbiben számos terület és város került a fejlettebb osztrák birodalmi területek és városok vonzáskörébe, míg utóbbiról elmondható, hogy az átmeneti időkben a gazdasági fellendülés jelei mutatkoztak meg, és gazdaságilag is meglehetősen erős nagyvárosi decentrumok jöttek létre. Mindezek, kevésbé voltak jellemzőek a török hódoltság alá eső területekre, ahol a pusztulás és népességvesztés vált általánossá, és inkább csak egyik-másik későbbi alföldi város töltött be jelentősebb centrumszerepet egy-egy térségben (Baranyi B. 2004).

Enyedi György elmélete szerint, az országon belüli centrum-periféria viszonyrendszer komplex és egységes formában való létrejötte tulajdonképpen a dualizmus korára tehető, mely időszakban az országot a Nyugat-Európához való *felzárkózás* jellemezte (Enyedi Gy. 1993). Hazánkat a dualizmus korában, alapvetően a főváros – mint centrum –, a centrumvárosok (Pozsony, Kassa, Debrecen, Nagyvárád stb.), illetve a nagy történeti régiók, mint az Alföld, Dunántúl, Délvidék, Felvidék és Erdély jellemezték térszerkezetileg. Ez az elrendeződés magában foglalta az eleve hátrányos helyzetben lévő területeket – az Alföld, a Délvidék és Dél-Erdély egyes részei is annak nevezhetők (Baranyi B. 2004). A társadalmi-gazdasági fejlettség területi színvonala nagy vonásokban a természeti-földrajzi nagytájak szerint alakult. Hátrányos helyzetű terület volt a mezőgazdasági termelésnek szűkös feltételeket biztosító Kárpátok miatt, a gazdasági színvonal, az infrastruktúra (településfejlettség, közlekedési feltártság stb.), valamint a lakosság kulturális színvonala alapján (Beluszky P. 1993).

A nemzeti keretek között a 20. század fordulójára jelentős mértékben *előrehaladt kohéziós tendenciákat*, az országon belüli perifériák és az európai félperiférián elhelyezkedő Magyarország figyelemreméltó felzárkózási folyamatát *Trianon* és tragikus következményei törték meg újfent. Az 1920. június 4-én aláírt békeszerződés ugyanis új államhatárok meghúzását írta elő. A nagy területigényű utódállamoknál meghatározó szerepet játszott a Losonctól Zomborig futó félkör alakú vasúthálózat, ehhez igazították ugyanis a határokat (Süli-Zakar I. 1992). Az újonnan formált határok szervesen egybeépült gazdasági egységeket szakítottak szét. Látványos következményként jelenik meg a térszerkezet széttöredezettsége, Budapest vízfejszerű túlsúlya, a városhiányos térségek kialakulása, valamint a határ menti kettős perifériahelyzet. Az Alföldön nagyobb területek veszítették el vonzásközpontjukat, mint az ország nyugati vagy északi részein. Ez annak köszönhető, hogy az alföldi jellegű terület magával hozta azt, hogy kevesebb, de nagyobb vonzáskörzetű várost foglalt magában (Baranyi B. 2004).

A trianoni békét követően, a területi politika különböző elemeit vetették be mind elméleti, mind gyakorlati szinten, többek között Teleki Pál, Magyary Zoltán, vagy akár a Gömbös kormány. A szocializmus évtizedei alatt a tervgazdálkodás keretei között születtek, elsősorban ágazati jellegű beavatkozások. Az iparfejlesztés és a mezőgazdaság kollektivizálásának eredményeként regionális léptékben legalábbis nivellálódás volt megfigyelhető a területi egyenlőtlenségekben, mely komoly térségen belüli differenciákat takart. A felismerést követően – miszerint a térfolyamatok kellőképpen befolyásolják a gazdaság teljesítőképességét – az *1971-es Országos Településhálózatfejlesztési Konceptióval* (OTK) kívántak a kialakult helyzeten változtatni. Budapest túlsúlyának csökkentésére, 5 regionális központ fejlesztését tűzték ki célul, így Debrecen, Győr, Pécs, Miskolc és Szeged előremenetelét (Beluszky P. 2011).

A Konceptió hivatott volt csökkenteni az északkelet-délnyugati irányú ipari tengely monopolhelyzetét, aprófalvas térségekben faluközpontok kijelölésére, városiányos térségekben városok fejlesztésére, valamint egy hierarchikus településrendszer kidolgozására került sor. Az 5 regionális központ mellett további 134 várost jelöltek ki – mint további ellenpólust – 6 tervezési-gazdasági körzetet, továbbá speciális kiskörzeteket alakítottak ki. Összességében a településeket fejlesztési kategóriákba sorolták be. A hierarchikus rendszernek köszönhetően a *településhálózat egyensúlyának megbomlása*, a források megyeszékhelyekre történő áramlása, az alsó- és középfokú központok leépülése, az uniformizált megyei tervek megléte, valamint a belső adottságok figyelmen kívül hagyása jellemezte a Konceptió hatásait a területi fejlődésre (Beluszky P. 2011).

Az 1980-as évek elején megindult az 1971-es OTK erős bírálata, melynek következtében megkezdődött egy közigazgatási-területszervezési reform. 1985-ben országgyűlési határozat mondta ki a Konceptió módosítását. Ebben előírták többek között a főváros és a nagyvárosok súlyának csökkentését, a településhálózat egységes fejlesztését, elmaradott és kedvezőtlen adottságú térségek kategóriájának bevezetését, valamint egy speciális támogatási rendszer kiépítését (Beluszky P. 2011).

Magyarországon, a *rendszerátváltást* követően a területi, társadalmi, gazdasági és szociális egyenlőtlenségek jelentősen felerősödtek. (Nemes Nagy J. 1998) A hazai térségek egy részében komoly gazdasági fejlődés vette kezdetét, míg más területeken a lemaradás, elszegényedés folyamata indult meg.

1990 után jelentős *recesszió* jellemezte a magyar gazdaságot, melyet az eltérő adottságokkal, profillal rendelkező, illetve különböző fejlettségi szinten lévő országrészek különbözőképpen fogadtak és reagáltak le. A keleti, valamint a dél-dunántúli területek

kerültek a leghátrányosabb helyzetbe, mely jellegzetesen a későbbi években sem változott meg (Malakucziné Póka M. (szerk.) 2008).

1.1.2. A belső periféria kérdésköre

A regionális kutatások folyamatosan vizsgálják a periféria értelmezésének lehetőségeit. Napjainkra igen fontos kérdéssé vált szerte Európában, ugyanis az Európai Unió 2004. május 1-ei bővítése után jelentősen átalakult a periférikusnak minősített területek köre – Magyarországgal egyetemben. Nemcsak maga a centrum-periféria viszony vizsgálható különféle térségi szinteken, hanem a *centrumon és periférián belüli kapcsolatok* is, ezek is tovább tagolhatók (Veres L. 2004). Az európai kutatások nagy része a viszonyrendszer vizsgálatához az EU NUTS3 szintjét tekinti alapnak, azonban hazánkban LAU-1 szinten – azaz a kistérségek (valamint egyre inkább a járások), illetve települések szintjén – érdemes a témát kutatni, ugyanis ezen a szinten nagy mennyiségű statisztikai adat elérése lehetséges.

Összességében a kistérségek helyzeti értelmezésben *belső és külső perifériára* oszthatók fel. A külső perifériák a földrajzi távolság tekintetében is távol esnek a centrumoktól, így általában az országhatár menti, vagy ahhoz közeli térségekről beszélhetünk. A belső perifériák fejlettség tekintetében távol esnek a centrumoktól, földrajzi távolságuk azonban nem feltétlenül meghatározó, gyakran a centrumokhoz közel helyezkednek el. Ezek a kistérségek több helyen összefüggő belső periférikus zónát képezve megyehatárokon, régióhatárokon, folyók mentén rajzolódnak ki (Veres L. 2004; Lócsei H. – Szalkai G. 2008).

Ahogy tájegységek lehatárolásánál, úgy a periférikus területek egymástól való éles elkülönítésére is csak ritkán van lehetőség. Ezen lehatárolásnál különböző jellegű kérdések vetődnek fel, így az is, hogy milyen területi egység/szint képezze a lehatárolás alapját. Elmondható, hogy az elmaradott területek hivatalos lehatárolása igazodik az allokációs (elosztási) rendszerhez, mivel területpolitikai eszköz is párosul hozzá.

1.2. A Közép-Tiszavidék, mint belső periféria kialakulása

A *belső perifériák* azok a jelentékenyebb kiterjedésű térségek, amelyek az ország belső területein elhelyezkedve az átlagosnál koncentráltabban viselik magukon a hátrányos helyzet következményeit. Ezeket a „szigetszerűen” elhelyezkedő válságterületeket általában tartós gazdasági recesszió, akut foglalkoztatási válság, magas munkanélküliség, rossz infrastrukturális ellátottság, valamint a centrumtelepülésektől és az egyéb decentrumoktól való nagy távolság, ezáltal nehéz megközelíthetőség, elvándorlás, elnéptelenedés, szegénység, a roma népesség koncentrációja jellemzi. Ilyen belső perifériák előfordulását tapasztalhatjuk hazánk különböző területein, például a Dunántúl déli felében, de leggyakrabban és legkiterjedtebb előfordulásukban általában az Alföld nagyrégióban találhatók (Baranyi B. 2004).

A Közép-tiszavidéki „periféria-helyzet hosszú múltra tekint vissza” (Beluszky P. 1981, 141. oldal), a belső periféria tünetjelenségei mozaikokban jelen voltak már a rendszerváltást megelőzően is (Beluszky P. 1981). A Közép-tiszavidéki belső periféria kialakulásának hátterében is az úgynevezett „*Alföld-tünetcsoport*” főbb összetevői állnak (Csatári B. 1993). A *tradicionális mezőgazdasági társadalomból öröklött jellegzetességek, a tanyarendszer, az ingázás, vagy a szelektív vándorlás* is azon tényezők közé tartoznak, melyek rendkívüli mértékben befolyásolták a társadalmi folyamatokat (Csatári B. – Papp A. 1984). A területrészt kiváltságolt és jobb társadalmi-gazdasági helyzettel bíró mezővárosok perifériáját alkotta korábban. A feudális kötöttségek utóhatásai, a fennmaradt kedvezőtlen birtokmegosztás, a mezőgazdaságon kívüli – így az ipari – munkalehetőségek hiánya eltorzult társadalmi szerkezetet hozott létre. Az agrártársadalmat jórészt idény- és vándormunkás, valamint napszámos alkotta – tehát elterjedté vált az ingázás jelensége. Az általánosnak mondható szegénység, az alacsony iskolázottsági szint, a gazdasági tapasztalatok hiánya jellemezte a Közép-Tiszavidéket. A „kizsákmányolás” folyamata – melynek mai ismereteink szerint a periférikus területek fő elszorítottjai – általánossá kezdett válni. A természeti adottságok ezen kedvezőtlen összetevőket tovább erősítették: így a talajminőség, vagy az árvízveszély az ármentesítésig. Fontos továbbá, hogy a vidéket a Budapest – Hatvan – (Eger) – Miskolc és a Budapest – Szolnok – Debrecen alkotta társadalmi-gazdasági erővonalak fogják közre. Kedvezőtlen, hogy a terület az érintett megyék peremterületein fekszik, így feltételezhető, hogy problémakörüket a megyei tanácsai irányítás nem tekintette számottevőnek (Beluszky P. 1981).

A városi funkciókat, szolgáltatásokat a terület számára környékbeli kisebb-nagyobb városok biztosították, a városi szerepkörök hiánya volt jellemző. Ugyanis, a XIX. századi polgárosodás során a városfejlődés csak kis helyi központokat és járási székhelyeket hozott

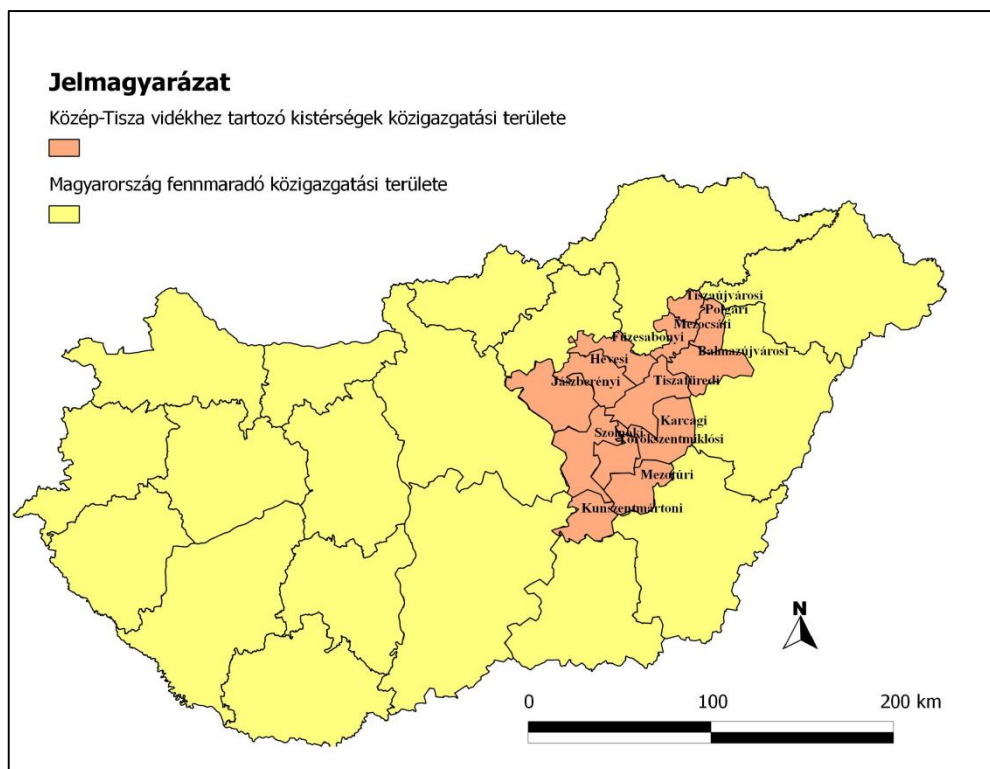
létre; továbbá a tőke-akkumuláció hiánya, valamint a már említett kedvezőtlen társadalmi szerkezet tovább rontotta a terület esélyeit a felzárkózásra. A térségben jelentkezett az aprófalvas településszerkezet problémaköre is, többek között az intézményhálózati alapellátottság hiányos mivolta. A műszaki infrastruktúra, a lakás- és közműellátottság tekintetében is alapvetően egyértelmű volt a hátrány megléte (Beluszky P. 1981).

A vizsgált terület lakosságának jövedelmi viszonyai tükrében elmondható, hogy közvetlenül az agrárjelleg nem feltétlenül jelentett hátrányt. A közvetett fogyasztási mutatók azonban már arra utaltak, hogy a bérek és fizetések színvonala, a gazdasági aktivitás és a nyugdíjasok aránya és ellátásuk összege is alulmarad az országos színvonallal szemben. A demográfiai folyamatok, így az elvándorlás nagysága – melynek értéke alapján 1960-1976 között 23,8%-kal csökkent a Közép-Tiszavidék népessége – is hozzátartozik a kedvezőtlen folyamatokhoz a kismértékű gazdasági aktivitással egyetemben már a hátrányos helyzet részeként is felfoghatók (Beluszky P. 1981).

Összességében elmondható, hogy ezeket a területeket túlnyomóan az agrár-túlsúly, az általános jellegű ingázás és "szegénység", valamint a kedvezőtlen társadalmi gazdasági fejlődés jellemezték – melyek mindmáig gátolják a fejlődést (Beluszky P. 1993).

A rendszerváltás volt az az esemény, mely az igazi „áttörést jelentette” a folyamat beteljesedésében. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a rendszerváltás után a területi egyenlőtlenségek növekedése által az alföldi települések nagy része vesztesként került ki. Az átmenet ugyanis súlyos gazdasági válság sújtotta időben ment végbe (a magyar GDP 20%-kal csökkent 1989 és 1992 között). Az efféle recessziók általában emelik a differenciálódás veszélyét, a gyengébb gazdaságú térségeket érintik leggyorsabban és legnagyobb mértékben. Az Alföld fejlettségi szintje 1989-ben is jóval az országos átlag alatt volt. Ezen kívül, az ország áttért a piacgazdaságra, így a „térbe visszakerült” gazdasági folyamatok váltak a területi különbségek fő mozgatórugójává (Nemes Nagy J. 1998). Világossá vált, hogy a korábbi, viszonylag kiegyenlített térszerkezet mesterséges gazdasági alapokon nyugodott. Azok az államilag dotált, és általában külső (jelentős részben budapesti) vállalatközpontokból irányított ipari üzemek többsége tönkrement, melyeket az elmaradott térségekbe telepítettek. A vállalatok először az ingázó munkásokat bocsátották el, így ez tovább erősítette a válság hatását (Nemes Nagy J. 1996; Kiss J. P. 2004).

A társadalmi-gazdasági térfelosztás tekintetében kistérségi szinten az 1. ábrán megnevezett területek tartoznak teljes egészében, túlnyomó részben, illetve kisebb területrésszel a Közép-Tiszavidékhez (Balogh A. 2008).

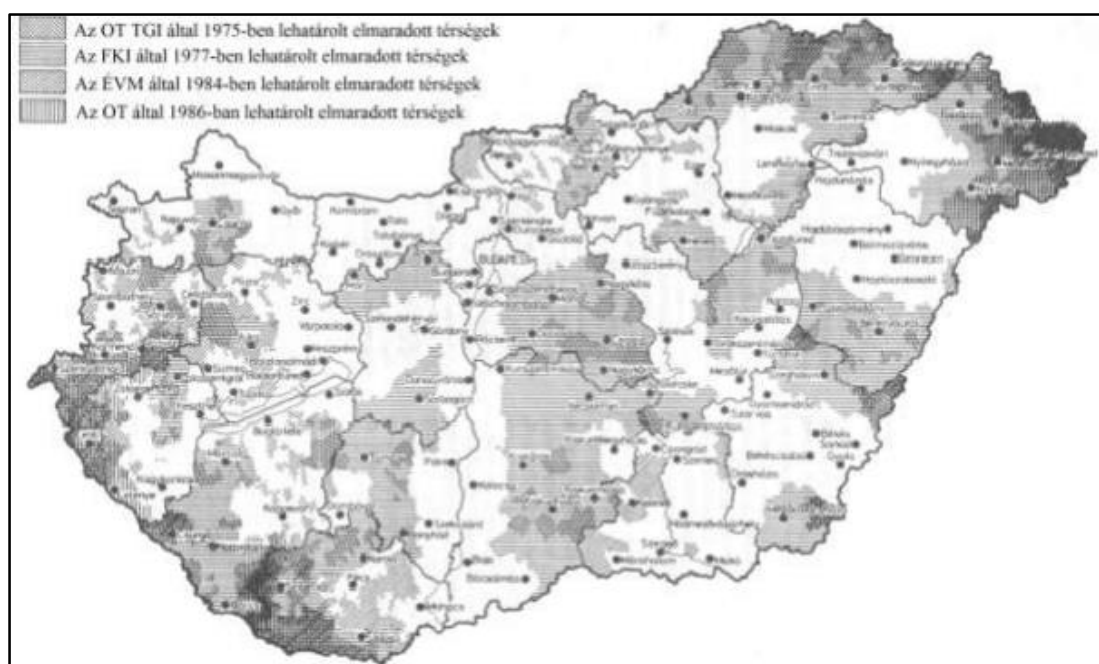

1. ábra: A Közép-Tiszavidékhez tartozó kistérségek
(Forrás: saját szerkesztés)

Az 1. ábrán látható, hogy a vizsgált település – Egyek – is hozzátartozik a belső perifériához a Balmazújvárosi kistérség részeként, mivel ezen kistérség településeit a kistérségi központ kivételével hozzásoroljuk a Közép-tiszavidéki belső perifériához. A kistérség 1988-ban még a 168 kistérség jövedelmi rangsorában a 115. helyen állt, majd a rendszerváltás után abszolút értelemben és a többi kistérséghez viszonyítva is jelentősen visszaesett (2012-ben már csak 139. volt). Ennek oka a kistérség akkori domináns gazdasági ágazatára vezethető vissza – a mezőgazdaságára – és az ehhez kapcsolódó termelőszövetkezetek megszűnésére. A rendszerváltás után a területi különbségek hirtelen növekedésnek indultak, az egyenlőtlenségek mérséklődése pedig csak 2000 után kezdődött meg (Lócsei H. – Szalkai G. 2008). Az egyik legnagyobb visszaesés a foglalkoztatásban jelent meg. A kistérség körzeteiben a „backwash hatások” kerültek túlsúlyba, Balmazújváros felértékelődő foglalkoztatási szerepe az ingázás visszaesésével jelentkezett (Kiss J. P. – Lócsei H. 2005). A térség elmaradott mi-voltát és egyben versenyhátrányát egy közelmúltban készült vizsgálat is igazolta. A számítások alapján a kistérségben Egyek, Tiszacsege és Hortobágy települések is komplex versenyhátránnyal jellemezhetők a mutatók alapján (Pénzes J. 2014).

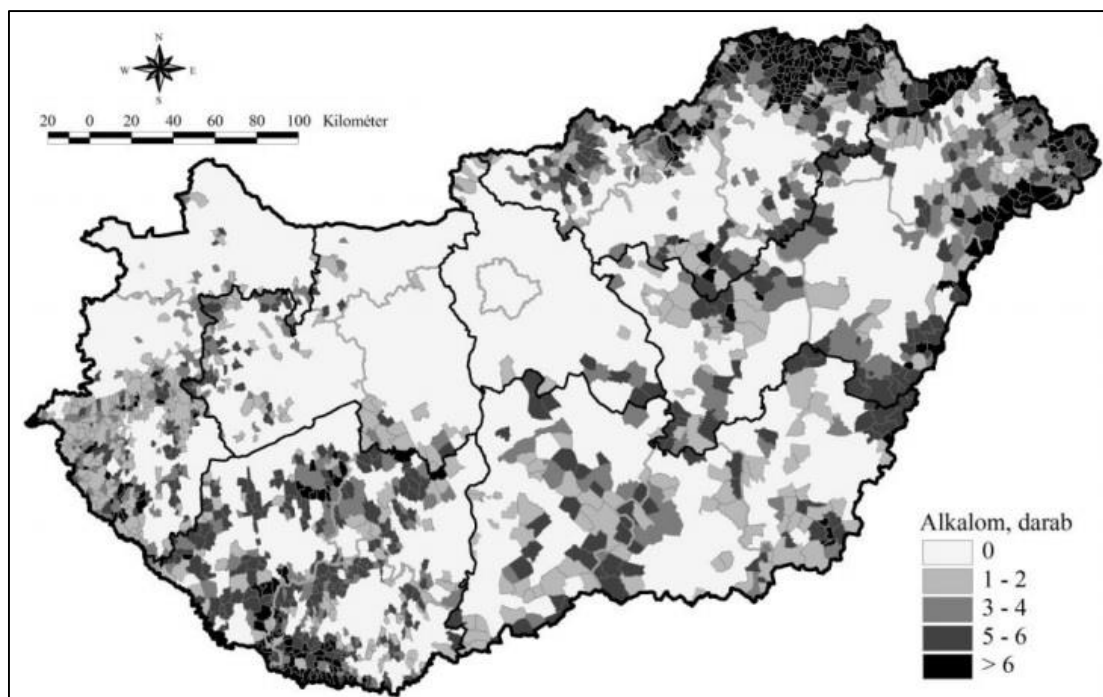
Beluszky Pál és Sikos T. Tamás 1982-ben elvégzett egy vizsgálatot faktor-és klaszteranalízis segítségével, melyben a magyarországi falvakat tipizálták. Azonban a rendszerváltás

alapjában véve változtatta meg a falusi településeket formáló folyamatokat, így az elemzést megismételték. Ugyanazon statisztikai módszerekkel, 27 mutató segítségével 7 fő falutípust, valamint összesen 12 altípust állapítottak meg. A mutatók alapján Egyek település azon 379 község közé tartozik (főtípus szerint), melyek közepes méretű, kedvezőtlen munkaerő-piaci helyzetű esetleg jelentős agrárszerepkörrel, valamint külterületi lakossal rendelkező falvak. Továbbá, altípus szerint jellemző rá a rossz munkaerő-piaci helyzet, a stagnáló népesség, valamint a sok kiingázó (Beluszky P. – Sikos T. T. 2007).

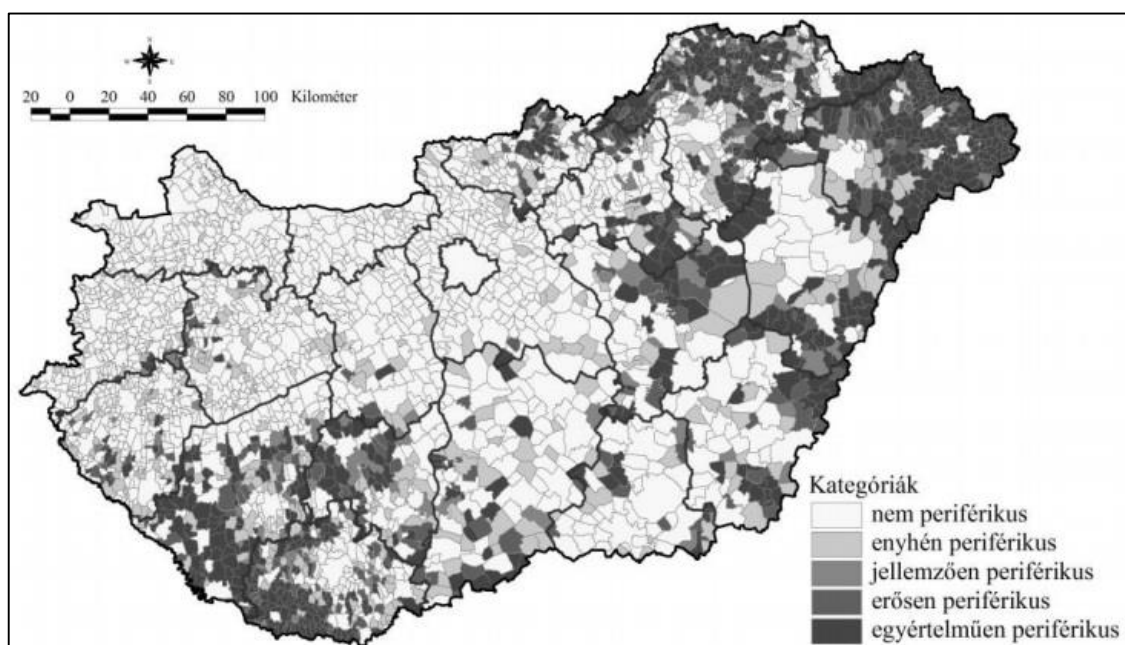

2. ábra: Elmaradott térségek a szocializmus időszakában
(Forrás: Tomcsányi M. 1986, 17. oldal alapján átszerkesztve)

Elmondható, hogy a rendszerváltás utáni *elmaradott területek elhelyezkedése* más képet mutat a rendszerváltás előtti időkhöz képest. Ezt az Országos Tervhivatal és az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének 1970-es évekbeli vizsgálatai alapján lehet igazolni (Tomcsányi M. 1986). Ez időben az elmaradott térségek lehatárolásának legfontosabb *kritériumai* a következők voltak: kedvezőtlen mezőgazdasági adottság, foglalkoztatási lehetőségek hiánya, magas ingázási és elvándorlási arány, a népesség előregedése, alacsony jövedelmi színvonal, aprófalvas településszerkezet, közlekedési peremhelyzet, szakemberek hiánya, fejletlen infrastruktúra (Pénzes J. 2014).

3. ábra: A társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott települések a lehatárolásba kerülés alkalmai alapján 1986 és 2006 között, darab
(Forrás: Pénzes J. 2014, 21. oldal)

4. ábra: A periférikusság kategóriái a lehatárolási módszerek eredményeinek összesítése alapján
(Forrás: Pénzes J. 2014, 94. oldal)

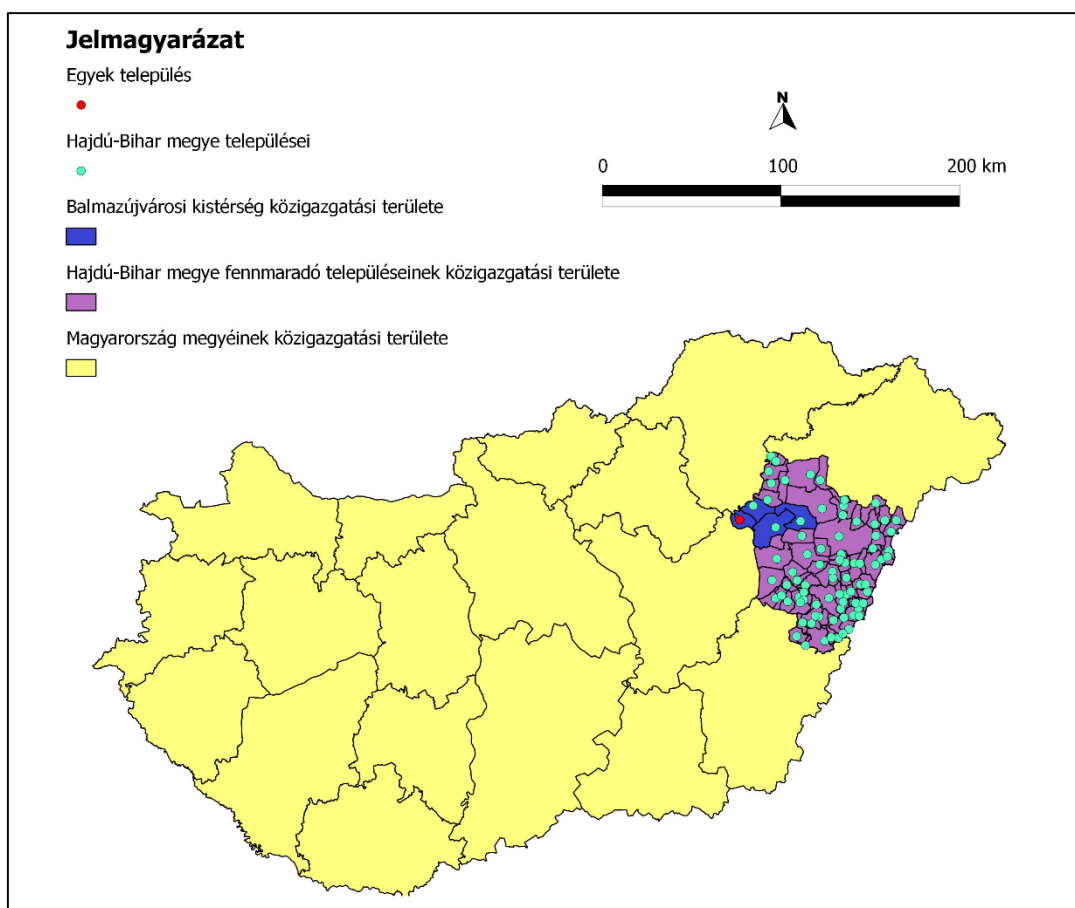
Egyértelmű perifériaképződés és annak területi kiformálódása az 1990-es évek első felétől zajlott le. Így esetünkben, a Balmazújvárosi kistérség részét képező Egyek nagyközség a szocializmus időszakában nem tartozott az elmaradott települések közé (2. ábra), míg a rend-

szerváltás után egyértelműen azok közé sorolható több mutató tekintetében is (3. és 4. ábra) (Pénzes J. 2014). Ennek oka egyrészt a már korábban is említett mezőgazdasági nagyüzemek leépülése, mely magával vonta a munkanélküliséget is. Másrészt a szolgáltató szektor nem vált stabilizáló tényezővé, köszönhetően a környező városok (elsősorban Tiszafüred) szívóhatásának, a helyi piac gyengeségének és az alacsony iskolázottságnak. Továbbá, nem jöttek létre nagy helyi ipari foglalkoztatók sem (Kiss J. P. – Lócsei H. 2005).

2. A vizsgált terület bemutatása

2.1. A Balmazújvárosi kistérség elhelyezkedése, demográfiai és foglalkoztatási helyzete

A korábbiakban már tettünk utalást a vizsgált térség és település országon belüli pozicionálására, jelen fejezetben azonban részletesebben is jellemzésre kerülnek. A Balmazújvárosi kistérség 731 km²-en terül el Hajdú-Bihar megye nyugati részén (5. ábra). *Népessége* 29 815 fő a 2012-es évi KSH adatok alapján. *Népsűrűsége* 41 fő/km², amely mind az ország (109 fő/km²), mind a megye átlagától (88 fő/km²) lényegesen elmarad, s ezzel a Polgári (39 fő/km²), valamint Berettyóújfalui kistérség (44 fő/km²) mellett a megye legritkábban lakott területe ([http1](#); [http4](#)).

5. ábra: A Balmazújvárosi kistérség és Egyek település elhelyezkedése Hajdú-Bihar megyében

(Forrás: saját szerkesztés)

Településállományát jogállás szerint két város (Balmazújváros, mint kistérségi központ, illetve járásszékhely és Tiszacsege), valamint két község (Egyek és Hortobágy) – népességszám alapján Egyek települése nagyközségnek minősül – alkotja (2. táblázat). Ugyanezen települések Újszentmargitával kiegészülve alkotják a Balmazújvárosi járást a 2012. évi XCIII. törvény értelmében ([http12](#)). A sajátos településhálózat következményeként így, az ország tíz legkisebb településszámú kistérsége közé tartozik.

2. táblázat: A Balmazújvárosi kistérség településeinek területi és demográfiai adatai
(*TEIR adatai alapján saját szerkesztés*)

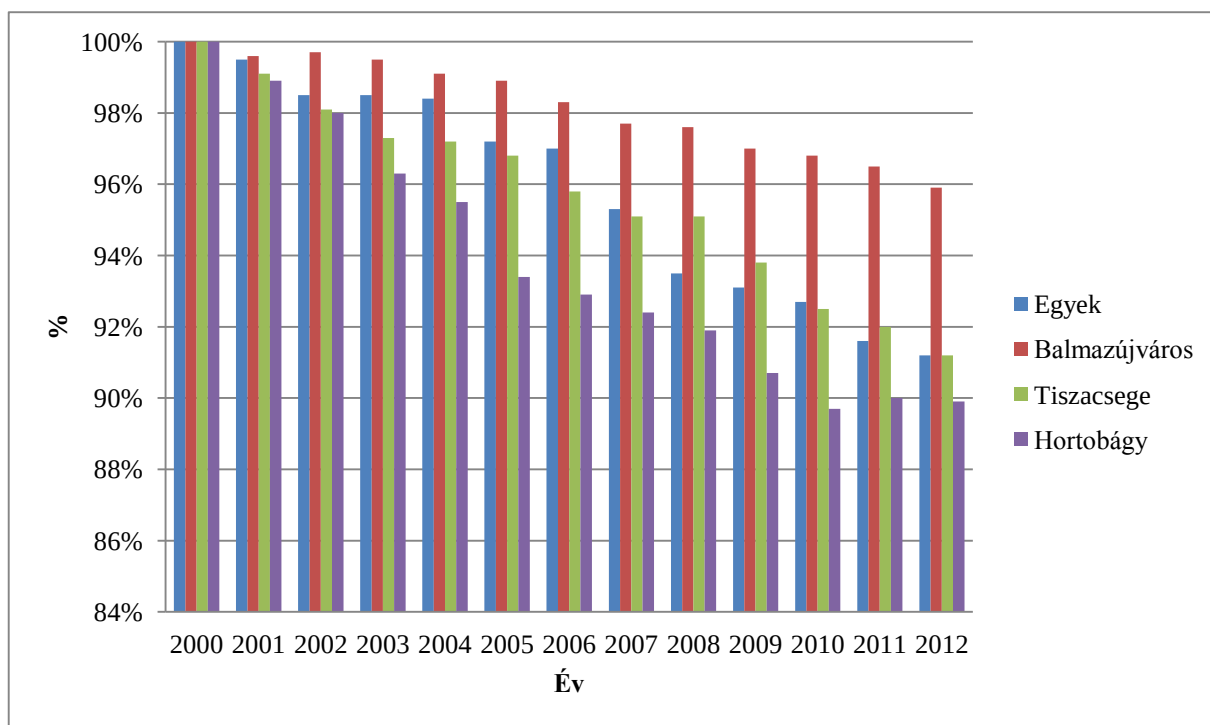
Név	Jogállás	Terület (km ²)	Népesség (fő)
Balmazújváros	Város (Kistérségi és járási központ)	205	17 961
Egyek	Nagyközség	105	5 482
Hortobágy	Község	285	1 657
Tiszacsege	Város	136	4 805

A kistérség *közlekedésföldrajzi helyzetére* a viszonylagos elzártság jellemző, mivel sem országos jelentőségű vasútvonal, sem autópálya, sem elsőrendű főút nem halad át területén. A kistérség négy településéből hármat érintő 108. számú (Debrecen-Füzesabony) vasútvonal tekinthető a kistérség közlekedési tengelyének. Tiszacsege szintén rendelkezett vasúti összeköttetéssel, az Ohat-Pusztakócs és Görögyszállás közti vonal érinti, azonban 2009 óta megszűnt a személyszállítás a vonalon. A 33. számú főút csak Hortobágy belterületét érinti, a többi település alacsonyabb rendű, erősen leromlott állapotú utakon közelíthető meg, így a négy település között igen körülményes a közlekedés. A kistérség nyugati szélén fekvő Egyek és Tiszacsege a megye Debrecenből legnehezebben elérhető települései közé tartoznak. Budapest felől Egyek elérése igényli a legkevesebb időt, de a kistérség többi települése is a 120 perces izokron-vonalon belül található ([http1](#)).

Tömegközlekedési viszonyok tekintetében alacsony intenzitás és sajátos kettősség jellemzi a vasúti kapcsolatokat. Balmazújváros és Hortobágy a munkanapokon közlekedő vonatpárok száma alapján Debrecen felé, míg Egyek és Tiszafüred Füzesabony felé rendelkezik relatíve jelentősebb kapcsolatrendszerrel ([http1](#)). A kistérség településeinek más központokhoz való vonzódása az autóbusz-közlekedés tekintetében is megfigyelhető. Egyrészt csekély a

járatszám, jelentéktelen a kistérség települései közötti kapcsolat és elérhetőség, valamint megfigyelhető a települések külső centrumokhoz történő vonzódása.

A demográfiai folyamatok esetében a kistérségre is elmondható az országos, illetve a Hajdú-Bihar megyei jellegzetesség, a *folyamatos tényleges fogyás* jelensége (6. ábra). Ebben a tekintetben Balmazújváros – Debrecenhez való közelsége okán – némileg kedvezőbb helyzetben van, a kistérség többi településéhez képest mindenképpen.

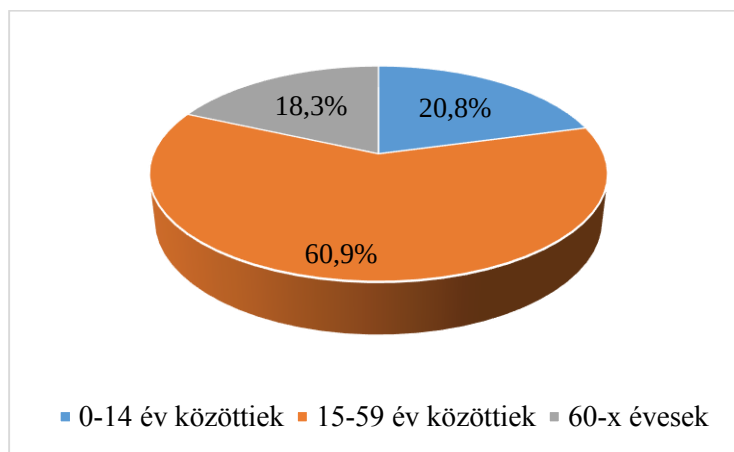

6. ábra: A Balmazújvárosi kistérség településeinek népességszám alakulása bázisviszony-számmal számítva 2000 és 2012 között (fő)
(Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés)

Korösszetétel tekintetében megállapítható, hogy a 15-59 év közötti korosztály – mely korosztály gazdaságilag aktív szerepet képviselhet – van többségben, míg a fiatal és öregkorúak rétege kiegyenlítettnek mondható (7. ábra). Az öregedési index a népesség korösszetételének változását, az előregedés folyamatát jellemzi, annak legfontosabb indikátora. A 65 éven felüliek és a 14 év alattiak arányát kell figyelembe venni a mutató számításánál. A Balmazújvárosi kistérség esetében ez az érték 103%-os, mely az országos átlagtól 18%-kal tér el, megyei viszonylatban azonban átlagosnak tekinthető.

A kistérség településein jelentős a *cigány kisebbség* aránya. A kistérség települései közül a cigányok száma Egyeken a legnagyobb (kb. 900 fő) 16,3%-os aránnyal (becsült adat) a település lakosságához viszonyítva, azonban Tiszacsege városában nagyobb arányban vannak jelen – arányuk 16,4% (becsült adat), mely kb. 800 főt jelent. Balmazújvároson – a kistérség

központjában – kb. 1900 fő (becsült adat) cigány él, mely 10,8%-os aránynak minősül az össznépességéhez viszonyítva. Hortobágyon mindössze pár főre tehető a cigány származású lakosok száma. Összességében az LHH minősítésű Balmazújvárosi kistérségben a cigány kisebbség 15,3%-os arányt képvisel (http1; http4; http12).

7. ábra: A Balmazújvárosi kistérség népességének korcsoportonkénti megoszlása
(Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés)

A *foglalkoztatási helyzet* tükrében elmondható, hogy a kistérséget alkotó települések mindegyike társadalmilag-gazdaságilag elmaradottnak tekinthető és az országos átlag feletti értékkel rendelkezik a munkanélküliségi ráta tekintetében. 2012-es adatokat figyelembe véve a kistérség központjában – Balmazújvároson – 11%-os, Tiszacsegén és Hortobágyon 15%-os, míg Egyeken – pedig a kistérség legnagyobb – 16,6%-os értéket felvevő munkanélküliségi ráta volt jellemző. Pozitív, hogy 2014-re Egyeken 9,14%-os, Balmazújvároson 7,09%-os, Hortobágyon 6,8%-os, Tiszacsegén pedig 10,14%-os értéket találunk a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatbázisában ezen mutató tekintetében, mely csökkenés okát Egyek esetében a későbbiekben tárgyalom.

A megyei helyzetet figyelembe véve – a kimagaslóan alacsony munkanélküliségi mutatóval rendelkező Debrecen, valamint a megyei átlagnál jobb helyzetben lévő Hajdúszoboszlói és Hajdúböszörményi kistérségek „árnyékában” a Balmazújvárosi kistérség a legmagasabb munkanélküliségi rátával jellemezhető területek egyike. A kistérségnek nincsen igazi foglalkoztatási központja, nettó munkaerő-kibocsátónak tekinthető. A vállalkozás-sűrűség és a helyi adóbevételek számadatai is a helyi vállalkozó-szféra gyengeségét mutatják (http4).

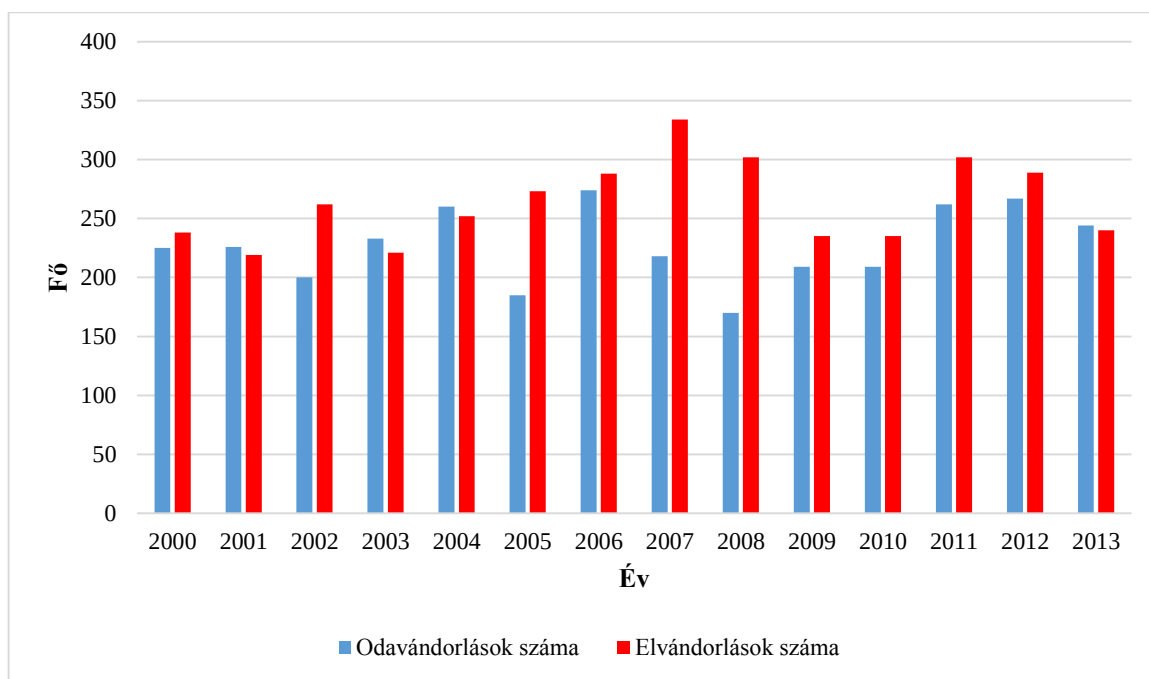
Fentiekben leírtak alátámasztják a 311/2007. (XI.17.) kormányrendelet besorolását a kedvezményezett térségekre vonatkozóan. Azonban, a járási rendszerre vonatkozó 290/2014. (XI.26.) kormányrendelet már a Balmazújvárosi járást – melyhez mint már említettem, Új-

szentmargita is hozzátartozik – a kedvezményezett járások kategóriájába sorolja. Ide azon járások tartoznak, melyek komplex mutatója kisebb, mint az összes járás komplex mutatójának átlaga, mely számításánál a társadalmi és demográfiai helyzet, a lakás- és életkörülmények, a helyi gazdaság és munkaerő-piaci valamint az infrastruktúra és környezeti mutatóit vették figyelembe. Elmondható, hogy az újabb rendelet alapján egészen más módszert, mutatókat alkalmazva, Balmazújváros és Hortobágy értékei pozitív irányba tolják el a járás besorolását (<http13>).

2.2. Egyek nagyközség átfogó jellemzése

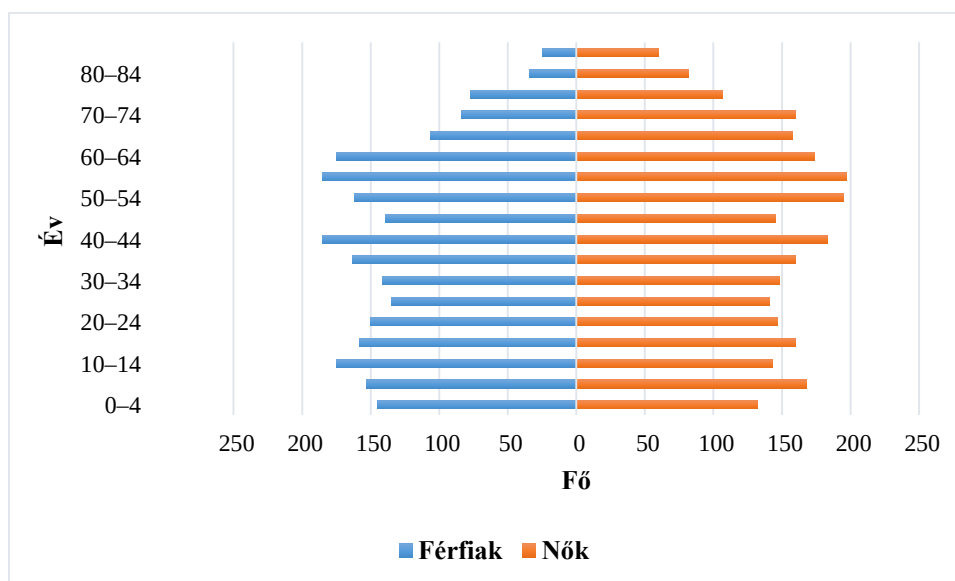
2.2.1. Demográfiai jellemzők

Egyek *állandó népességszámának* – 2013-ban 5485 fő lakta a települést – alakulása követi a hazai tendenciát, *népességfogyás* figyelhető meg. Ennek oka egyrészt az élve születések számát meghaladó halálozások száma (-19) fő a KSH 2013. évi adatai alapján, másrészt az odavándorlások számát az elvándorlások száma 2000-től 2013-ig több évben is jelentősen meghaladta (8. ábra), így állandó népességének 8,7%-át veszítette el ebben az időintervallumban. Összességében talán még szemléletesebb adat, hogy az 1960-as 8678 fős állandó népesség a 2011-es népszámlálás idejére mintegy harmadával csökkent. A településen a *nemek aránya* a következőképpen alakul: nők 50,6%, férfiak 49,4%. A népesség *korcsoportonkénti megoszlásának* tekintetében elmondható, hogy mérsékelt *előregedés* jellemzi a települést (9. ábra). 2012. évi adatok alapján a település öregedési indexe 89,92%, mely azt jelenti, hogy még viszonylag fiatalos népességszerkezetről beszélhetünk, mivel 100 alatti értékről van szó. A mutató azt jelzi, hogy 100 fő 14 év alattira hány fő 65 éven felüli fő jut.

8. ábra: Az oda- és elvándorlások száma Egyek településén 2000 és 2013 között

(Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés)

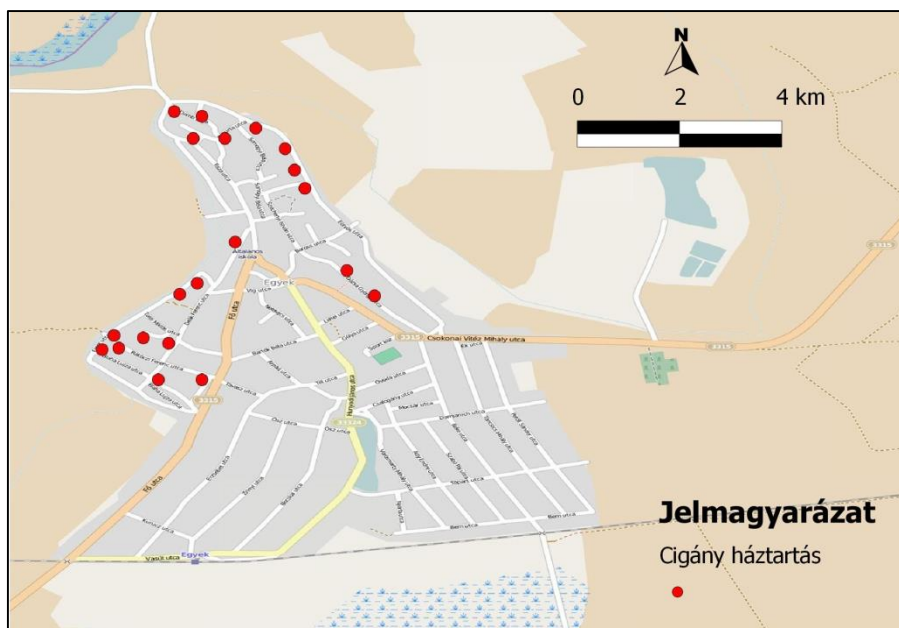

9. ábra: Egyek település korfája

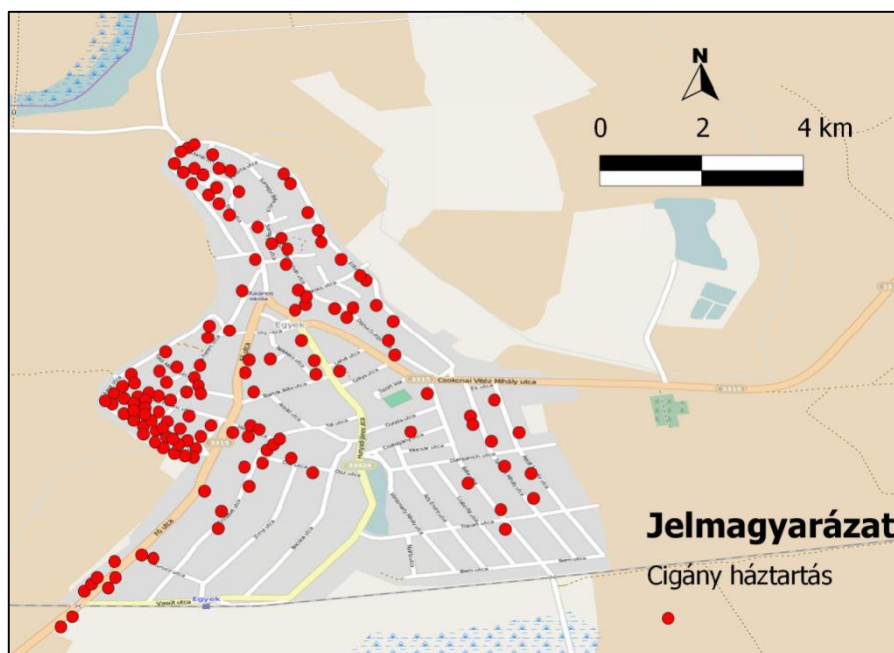
(Forrás: 2011. évi népszámlálás adatai alapján saját szerkesztés)

A lakosság *etnikai megoszlása* kapcsán elmondható, hogy napjainkra, minimálisra csökkent a nemzeti kisebbségek száma a településen. A legnagyobb etnikumnak a *cigány* népesség tekinthető, mely a kistérség más települései esetén is megfigyelhető, ahogyan arról az előbbiekben esett szó. Mint azt már korábban említettem, Egyek tekintetében *becsült adat* alapján, az állandó népesség mintegy 16,3%-a tekinthető cigány származásúnak, mely kb. 900 főt takar. A népszámlálási adatok (2011. évi) körülbelül harmadennyi cigány lakost tartanak számon a településen. A cigányság térségi szintű szegregálódása és leszakadása egyre nagyobb súllyal szerepel a foglalkoztatási és jövedelmi viszonyokban a gazdasági-piaci és demográfiai folyamatok következtében (Pásztor I. Z. – Pénzes J. 2012).

Egyek esetén megállapítható, hogy a cigányok száma, aránya – a mai állapot szerint – *jelentős mértékben nőtt* az 1970-es, 1980-as évekhez viszonyítva. Ennek szemléltetésére saját terepi felmérés keretében gyűjtöttem információkat és adatokat a cigány háztartások számával, elhelyezkedésével kapcsolatban, melyeket WMS-szerveren található alaptérkép segítségével ábrázoltam. (10. és 11. ábra). A 11. ábrán láthatóan napjainkra a belterületi lakott részen a Fásor utcai szegregátum különíthető el élesen a többi területtől. A településhez tartozó Ohat-Pusztakócs is hasonló mértékű szegregátumnak vélhető a cigány népesség szempontjából.

10. ábra: A cigány háztartások elhelyezkedése Egyeken az 1980-as években
(Forrás: saját szerkesztés személyes interjúk alapján)

11. ábra: A cigány háztartások elhelyezkedése Egyeken napjainkban
(Forrás: saját szerkesztés egyéni felmérés alapján)

Elmondható tehát, hogy a cigány lakosság száma jelentősnek tekinthető a településen és demográfiai sajátosságok miatt – a magasabb természetes reprodukció következtében – tovább fog nőni arányuk. Fontos megjegyezni, hogy szociológiai vizsgálatok alapján 20% az

a határ (*Kipp-pont*), melyet elérve egy adott kisebbség arányának növekedése felgyorsul, a társadalmi feszültségek kiéleződnek, a többségi lakosság elköltözése jellemzővé válik. Elsősorban ez azok esetében valósul meg, akik magasabb jövedelemszinttel rendelkeznek. Így a kvalifikáltabb munkaerő elvándorol a településről. A csökkenő ingatlanárak miatt pedig egyre több alacsony jövedelmű és jellemzően az adott etnikai kisebbséghez tartozó lakos költözik oda, így az *etnikai csere* folyamata nagy valószínűséggel visszafordíthatatlanná válik (Cséfalvai Z. 1994). A folyamat a kisebb településeken lényegesen gyorsabban mehet végbe, azonban Egyek esetében – méretéből fakadóan – ez időben elhúzódhat.

A kistérség településeinek népességéből a cigányság arányának tükrében – melyet korábban említettem – azokon a településeken, ahol nagyobb a cigányok aránya az állandó népességből; befolyásolhatja az *iskolai végzettség szintjét* – így Egyek esetében is. A 2011. évi népszámlálás adatai alapján, a kistérségben 15 éves korig a népesség 89,9%-a végezte el a 8 általános iskolai osztályt, így ebben a tekintetben a kistérség a 2. legrosszabb értékkel rendelkezik a megyében. 18 éves korig érettségi tekintetében ez az érték mindössze 28%, továbbá egyetemi, főiskolai végzettséget a 25 éves korral bezárólag a lakosság mindössze 7,8%-a tud felmutatni – ezen mutatók tükrében a statisztikai kistérségek közül az utolsó helyen áll Hajdú-Bihar megyében. Ez az alacsony iskolai végzettség sok esetben párosul *szociális problémákkal*, szélsőséges esetekben deviáns viselkedésformákkal, mely nagymértékben hozzájárulhat az adott település elmaradott gazdasági, szociális helyzetéhez. Ugyanis a *humán erőforrás minőségét*, ezáltal a gazdaság szerkezeti viszonyait, versenyképességét és a fejlesztési lehetőségeket is erősen befolyásolja a lakosság összetétele, iskolai végzettsége, kvalitása. Ezen tényezők miatt szükséges az érintettek szegregációját (ezáltal esetleges teljes elszigetelődését, marginalizációját) és leszakadását megállítani, felzárkózásukat elősegíteni. A probléma összetettsége miatt *átfogó, komplex programokra és forrásokra* van szükség a kézzelfogható eredmények elérése érdekében.

2.2.2. Infrastrukturális ellátottság

A települést a már korábban említett közúti megközelítés mellett vasúton a Füzesabony-Debrecen, 108. számú, egyvágányú, nem villamosított, mellékvonalon is elérhető. Debrecenbe munkanapokon 12, míg vissza a nagyközség felé 11 vonatjárat indul, az utóbbi évben lezajlott járatszám-növelésnek köszönhetően. Autóbusszal a megyeszékhely csak napi egy (késő délutáni) járatral közelíthető meg átszállás nélkül, a visszaút pedig nem is lehetséges, csak átszállással. A többi napközbeni járat esetén általában tiszafüredi átszállással lehet

Debrecenbe utazni. A település rendelkezik napközi otthonos óvodával, általános iskolával, könyvtárral és művelődési házzal, részben önálló intézményekként – melyek működése töretlen, valamint Európai Unió forrásokból felújításra is kerültek. Napjainkban az általános iskola és az óvoda a Római Katolikus Egyház fenntartása alatt üzemel. A szociális-egészségügyi szolgáltatások széles körűek: rendelkezésre áll az egészségház, védőnői- és gyermekjóléti szolgálat, idősok napközi otthona, valamint gyógyszerár is. A településen saját mentőállomás és kihelyezett rendőrs, valamint önkéntes tűzoltóság is található.

Önkormányzati adatok alapján a lakások száma 2700 darab, melynek 99%-a vezetékes ivóvízzel ellátott (a vezetékhálózat kiépítettsége 100%-os), valamint a szennyvízcsatornahálózat kiépítettsége 75%-os. Továbbá a településen a vezetékes gázzal való ellátottság 100%-os. Előbbi értékek természetesen nem tükrözik azt az arányt, hogy hányan rendelkeznek rákötéssel az adott közműszolgáltatást illetően. Egyeken a burkolt utak aránya – az összes belterületi úthálózatban – 51,3%-os.

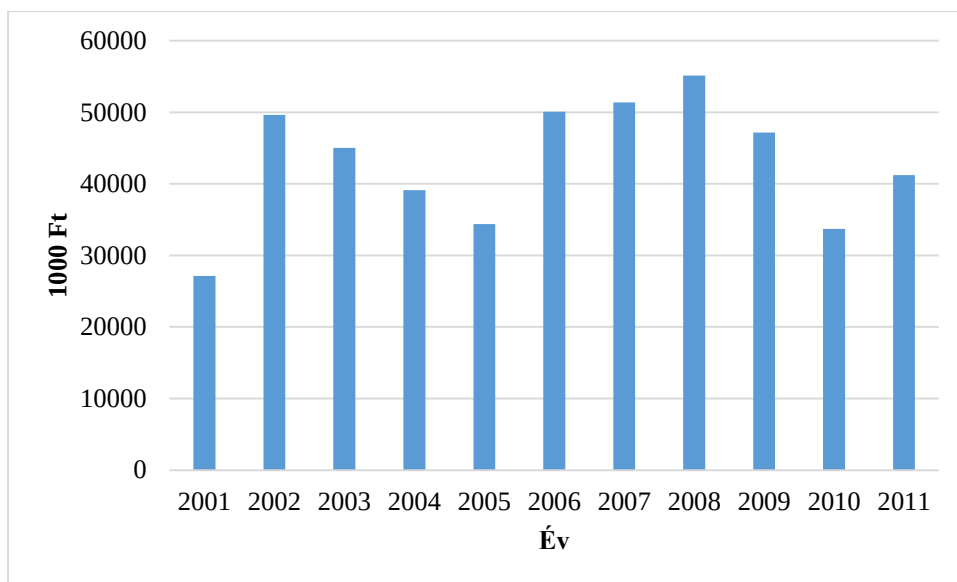
2.2.3. Gazdasági szerkezet, foglalkoztatottság

A település területén a *mezőgazdasági termelés* változó minőségű talajon folyik, melyek művelési ágai az adott termőföld minőségéhez alkalmazkodnak. Viszonylag magas a közigazgatási területén lévő halastavak és nádasok aránya, valamint Egyek mezőgazdaságának fontos tényezője a baromfi-tenyésztés. A nádfeldolgozás termékei is folyamatos keresletre számíthatnak, mely a stabil külföldi piac miatt a betakarítási időszakban az egyéni vállalkozóknak magas jövedelmet nyújt.

A legjelentősebb – ám így is a munkaképes korosztály csekély százalékát érintő – *munkalehetőségek* a nagyközségben az Általános Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet (ÁFÉSZ), valamint a MEDICOR Kéziműszer Zrt. A Tisza-tó Uszodatechnika Kft., a DEBMUT Rt., a Szigethát Kft. továbbá a REÁL élelmiszerüzlet. A foglalkoztatottak számát tekintve kiemelkedő az Önkormányzat és az Egyeki Szőghatár Nonprofit Kft., valamint a nádfeldolgozásban történő foglalkoztatás. A Mozgáskorlátozottak PIREMON Kisvállalata révén a csökkent munkaképességűeknek is van lehetősége munkát vállalni.

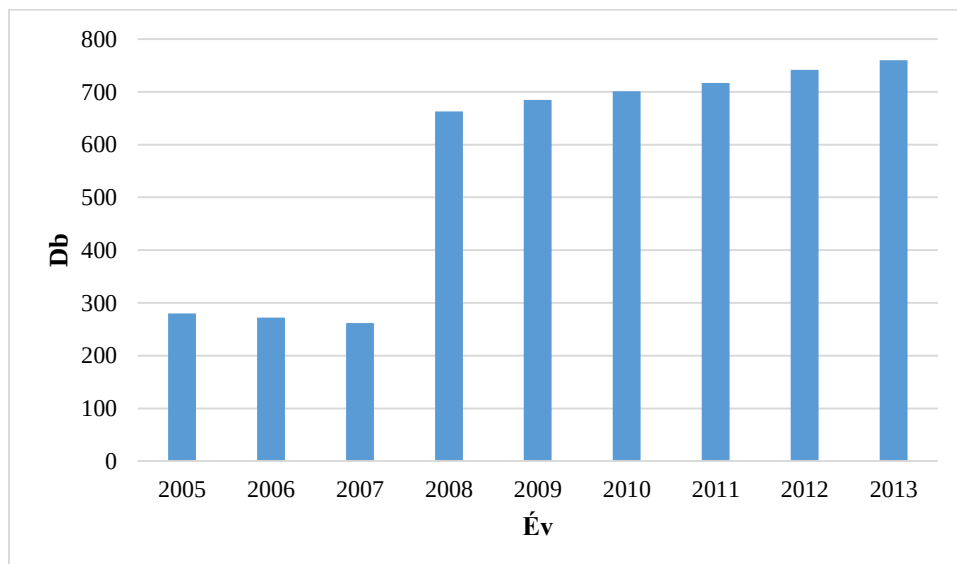
A helyi önkormányzatok célja a helyi adók kivetésével és beszedésével az önkormányzat gazdálkodásának megalapozása; a gazdálkodás anyagi alapjainak erősítésével a központi függés mérséklése. Ennek tekintetében az Egyeki Önkormányzat helyi adó bevételei egyfajta hullámmal jellemezhetők a számadatok tükrében (12. ábra). A településen az *egyéni vállalkozások* viszonylag magas aránya tapasztalható. 2005-höz viszonyítva 2013-ra a tele-

pülésen mintegy megháromszorozódott a regisztrált gazdasági szervezetek száma, elsősorban az egyéni gazdálkodók kötelező adminisztrációja miatt (13. ábra). A nagyközségben magas az ingázók aránya, 2011-es adatok szerint Egyeken az 1473 foglalkoztatottból 936 – tehát mindössze körülbelül 2/3-ada – talált helyben munkát a településen. Tiszafüredre 85 fő, Jászberénybe 57 fő, Debrecenbe 49 fő, míg Tiszaújvárosba 48 fő járt el dolgozni – csak a nagyobb számú munkavállalót vonzó településeket említve – szintén 2011-es adatok alapján.

12. ábra: A helyi Önkormányzat helyi adó bevételei 2001 és 2011 között (1000 Ft)

(Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés)

13. ábra: Regisztrált gazdasági szervezetek Egyek településen 2005 és 2013 között
(db)

(Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés)

Elengedhetetlen szót ejteni a foglalkoztatottsági helyzetről. A Munkaügyi Központ Balmazújvárosi Kirendeltségének beszámolója alapján a nyilvántartott álláskereső aránya a munkavállalási korú népességhez viszonyítva 2011-ben 17,27%, 2012-ben 16,6%, míg 2013-ban több mint 18%-os értéket vett fel Egyeken (<http8>).

A településen a *közfoglalkoztatáson* – melyet a későbbiekben fogok részletesebben taglalni – belül 2013-ban több mintaprojekt megtervezésére, megvalósítására sor került az Önkormányzat által készített és menedzselt pályázatok keretében, melyekben 444 fő foglalkoztatása valósult meg. Fontos azonban felhívni a figyelmet arra, hogy a közmunka-program átütő gazdasági hatást még nem fejt ki a településen.

Az alábbi táblázatban (3. táblázat) szeretném szemléltetni egy *SWOT-analízis* által összefoglalva a településre vonatkozó jellemzőket.

3. táblázat: SWOT-analízis

(Forrás: saját szerkesztés)

Erősségek (Strengths)	Gyengeségek (Weaknesses)
Olcsó munkaerő	Társadalmi-gazdasági elmaradottság
Hasznosítható telkek, ingatlanok	Alacsony jövedelem
Aktív lakosság	Magas munkanélküliség
Stratégiai célok megléte	Előregedő és fogyó népesség
Kiépített közszolgáltatás-rendszer	Leromlott állapotú utak
Kistérségi kapcsolatok javítása	Mezőgazdasági túlsúly a gazdasági szerkezetben (ipar hiánya, alacsony súlyú terciér szektor)
Hazai és EU vidékfejlesztési források intenzív felhasználása	Cigány népesség integrációjának alacsony foka
	Alacsony tőkeabszorpciós képesség
Lehetőségek (Opportunities)	Veszélyek (Threats)
Endogén forrásokra épített komplex programok	Települések közötti együttműködések romlása
Jövedelmi szint növekedése (szociális helyzet)	Kihasználatlanul maradt értékek
Turisztikai szolgáltatás-fejlesztés, termékpalletta bővítés (pl.: Tisza-part és Válykos rekonstrukciója)	Munkanélküliség növekedése, állandósulása
Természeti és kulturális értékek	Fejlesztések elmaradása
Közösségi közlekedés fejlesztése a kistérségben	Parlagterületek növekedése
	Jövedelmi szint (szociális helyzet) további romlása
	Kedvezőtlen földrajzi fekvés

3. A település foglalkoztatásfejlesztési programja, eredményei

3.1. A hazai foglalkoztatáspolitikai gyakorlatának rövid áttekintése, a közmunka szerepe és jelentősége

Az örökölt gazdasági szerkezeten, a rendszerváltáson, a külső dekonjunktúrán, valamint a kormányzati politikán kívül a különböző demográfiai folyamatok – így például a szelektív elvándorlás valamint az etnikai csere folyamatai – is hozzájárulhattak a mára kialakult *tartósan alacsony foglalkoztatási szinthez*. A 2008-ban kezdődő gazdasági válság a meglévő helyzetet tovább rontotta. A rendszerváltást követően a foglalkoztatáspolitikai az álláskereső számának csökkentésére törekedett, az idősebb vagy képzetlen munkavállalók esetében jóléti ellátások biztosításával érte el a munkaerőpiac tartós, vagy ideiglenes elhagyását. A jóléti ellátások magas szinten tartják az államháztartási kiadásokat, így a bevételi kényszerből fakadóan magas adó- és járulékösszeg bevezetése szükséges. Ebből fakadóan alacsony a munkaerő-kereslet és a foglalkoztatás, mivel a minimálbér magas járulékösszeggel van terhelve; az alacsony szintű foglalkoztatottság pedig szegénységhez vezet, mely elkerülhetetlenné teszi az újabb szociális kiadásokat. Szemléletes az a tény, hogy napjainkban a munkaképes korosztály mintegy harmada számára valamilyen jóléti ellátás – például munkanélküli ellátás, mely a közmunkaprogramok miatt jelentősen átalakult – biztosítja a mindennapi megélhetést (Fazekas K. – Scharle Á. 2012).

A kialakult helyzet nem feltétlenül hordozza magában a *képzetlen munkaerő alacsony foglalkoztatottsági szintjét*, kialakulásának több tényezője van. A jellemzően gyenge kisvállalkozási-családi vállalkozási szektor, valamint a munkavállalók termelékenységét és alkalmazkodási képességét korlátozó gyenge köz- és szakoktatás, valamint felnőttképzés, illetve a nem igazán eredményes munkaerőpiaci-programok is ezen tényezők közé sorolhatók (Fazekas K. – Scharle Á. 2012).

Ezen kívül fontos megemlíteni a *közfoglalkoztatási programokat*, melyek többsége nem segíti a piaci állásba kerülést, a segélyek igénylését és különböző alkalmi munkák vállalását kényszerítik elő (Fazekas K. – Scharle Á. 2012). Azon hatásvizsgálatok, melyek a közfoglalkoztatásra irányulnak, bemutatják, hogy az ilyen célra fordított pénzüsszegek növelése nem csökkenti, sőt növelheti a tartós munkanélküliséget (Scharle Á. 2012). A programok többségére jellemző a mennyiségi szemlélet – minél több személy bevonása, minél kevesebb idő alatt. A fenntarthatóság tekintetében talán pozitívnak könyvelhető el, ha az önkormányzat olyan tevékenységek kialakítására, műszaki infrastruktúrával való ellátottságra törekszik, me-

lyeket a támogatások csökkentése, vagy esetleges megszűnése után is képesek tovább folytatni, felhasználni azokat (Velkey G. 2014). Fontos szempont továbbá a hatékonyság, valamint termelői tevékenység esetében a termelékenység kérdése is. A szegénység mérséklését célzó programok kialakításánál törekedni kell az egymáshoz való illeszkedésre, fontos, hogy a programok jól kiegészítsék egymást (Váradi M. M. 2014).

A bérköltségek csökkentése (például a képzetlen munkaerő foglalkoztatását fajlagosan terhelő adók és járulékok mérséklése), egy óvatos minimálbér-politika hozzájárulhatna a *munkaerő-kereslet* növekedéséhez. A *munkaerő-kínálat bővítése* során elengedhetetlen az álláskeresés ösztönzése, melyhez a munkaügyi kirendeltségek számának növelése, valamint az aktív korúak ellátásainak álláskeresési feltételekhez kötése, és ezek erősebb érvényesítése is szükséges. Továbbá hasonló hatással bír a különböző jóléti ellátások – melyek a munkaerőpiac elhagyását segítik elő – hozzáférhetőségének korlátozása. A romákat, a fogyatékkal élőket, a nőket és az idősebb korosztályt érintő munkáltatói diszkrimináció csökkentését segítené például a közszolgálatban és közoktatásban pályázható ösztöndíjak körének bővítése, vagy a fokozottabb ellenőrzés. Ezen tényezőkkel egyenértékű, számos hasonló lépésből álló és *összetett folyamatról* lévén szó, a *fokozatosság* és az *összhangoltság* elengedhetetlen a sikeresség érdekében (Scharle Á. 2012).

Az állami munkahelyteremtésben az *önkormányzatok* is tevékenyen részt vehetnek 1997 óta, eszköztárukat főként a közfoglalkoztatás alkotja. Ezen programok célja hazánkban a munkavégző képesség leépülésének megakadályozása, valamint a munkára való hajlandóság egyfajta tesztelése, ellentétben a helyi munkapiac élénkítésével – mely fő feladatuk lenne. Az önkormányzatok által indított közfoglalkoztatáson 2001-ben reformot hajtottak végre, melynek egyik következménye volt, hogy a rendszeres szociális segély kézhezvételéhez kötelező volt a 30 napos közfoglalkoztatotti munkaviszony megléte. Ezen kívül kibővült a közfoglalkoztatás keretében végezhető tevékenységek köre, valamint az állam központi forrást biztosított a finanszírozáshoz. 2009-ben elindították az „Út a munkához programot” (ÚMP), melynek keretében szinte minden település szervezett már közfoglalkoztatást. Jól érzékelteti a növekedési tendenciát az, hogy 2003-ban még a települések kevesebb, mint fele tartozott ezen helyszínek közé. A programba bevontak létszáma is jelentősen növekedett, mivel az ellenőrzés hiánya és a felülről nyitott finanszírozási keret volt jellemző (Keller J. – Bódis L. 2012).

Az állami foglalkoztatáspolitikai legfontosabb eszköze – a közfoglalkoztatás – mellett érdemes még szót ejteni a *szociális gazdaság* kérdésköréről. A szociális gazdaság fogalma az egyének és háztartások által igénybe vehető helyi szolgáltatások piaccá való átszervezését takarja, uniós szóhasználatban (EC 1994), míg hazánkban inkább önellátó helyi piacot jelent.

A szociális gazdaságot életre hívó folyamatok középpontjában a szűkülő munkavolumen áll, amely tartósan és széles körben rekeszti ki a munkaerő-piacról a munkavállalókat. Erre a hagyományos munkaerő-piaci politikák nem kínálnak megoldást a gazdaság jelenlegi működésének sajátosságai miatt. Nevezetesen abban, hogy a gazdaság alapvető célja napjainkban nem a szükségletek kielégítése, hanem a profit maximalizálása. Ez megakadályozza, hogy a munka a társadalmi integráció széles körben érvényesülő formája lehessen. Szükség van tehát egy olyan, alulról építkező alternatív gazdaságra, amelynek céljai hosszú távra mutatnak, és a haszonmaximalizálással szemben más alapértékeket követnek. Erre a keresleti oldalon is igény mutatkozik, hiszen számos területen az informális és feketegazdaság, valamint a fizetetlen házimunkák pótolják a hiányzó szolgáltatásokat. Ezekkel szemben is alternatívát jelent a szociális gazdaság (http10; http11).

Tulajdonképpen, olyan tevékenységeket sorolunk ide, melyeknek céljai közé tartozik a nehezen elhelyezkedő személyek munka világába történő integrálása, valamint számukra foglalkoztatást, szakmai tanácsadást és tudásfejlesztést biztosítani. Általánosan elmondható a szociális gazdaságra, hogy a köz- és piaci szektor között, lokális szinten működik, valamint az olyan helyi szükségletekre koncentrál, melyeket a magánszféra és a közintézmények kielégítetlenül hagytak. Az általa alkalmazott tevékenységek jövedelmet generálnak, és céljuk az előbb-utóbb önfenntartóvá válás. A szociális gazdaság célcsoportjai közé tartoznak a tartós munkanélküliek, az olyan pályakezdő fiatalok, akik elhelyezkedési nehézségekkel küzdenek, az idős és fogyatékossgal küzdő emberek, a gondozási kötelezettséggel terhelt nők, valamint más társadalmi beilleszkedési zavarokkal küzdő személyek. A tevékenységek köre pedig tulajdonképpen állhat személyi és audiovizuális szolgáltatásokból, szabadidős és kulturális szolgáltatások szervezéséből, a környezet gondozásából, illetve környezetvédelemből (http10; http11). Hazánkban ennek érdemi kialakulása még várat magára, mivel ehhez jellemzően fejlett civil szervezeti háttér és erősebb társadalmi kohézió szükséges.

Az önkormányzatok egy része aktívan részt vett a foglalkoztatási lehetőségek bővítésében, ezek általában a *szociális földprogramhoz* vagy a *szociális szövetkezetekhez* kötődtek. A földprogram legfőbb céljai közé az *önellátás*, a *helyes munkakultúra* és *attitűd* elsajátítása tartoznak. Ezen programok általában nem teszik lehetővé az értékesítésre szánt felesleg termelését, valamint a tartós piaci jelenlétet, azonban pár településen lehetőség nyílt termelői és értékesítő közösség megalkotására. 2006 óta már hazánkban is lehetséges szociális szövetkezetek létrehozása. Ezek célja tulajdonképpen a munkanélküli, szociálisan hátrányos helyzetű tagok munkahelyhez juttatása, valamint a létrejövő alapból biztosítani a tagok egészségügyi, oktatási és különböző szükségleteinek egy részét (Keller J. – Bódis L. 2012). Összességében

elmondható, hogy a szociális gazdaság eddigi hazai tapasztalatai alapján a konzekvencia az, hogy a programok nagy része differenciálatlanul működik, és a résztvevők és termékeik nem képezik szerves részét a gazdasági folyamatoknak, a projektidőszak után pedig nem fenntarthatóak (Németh N. (szerk.) 2011). Ahhoz, hogy jól működjenek, karizmatikus, szakértői vezetés, és persze megfelelő adottságok szükségesek egy adott település számára.

3.2. Az egyeki önkormányzat által szervezett közmunkaprogram

Az Önkormányzat által készített beszámolók, valamint a Polgármester Úrral, és az Aljegyzőasszonnyal A kezdeményezések között szinte csak az önkormányzat által szervezett közmunkaprogramként nyilvántartott foglalkoztatási elképzelések sorolhatók fel. A közfoglalkoztatás megszervezése *mintaprojektek* megvalósításán keresztül zajlik. Ezek jellemzően nagy élők munkája igényű, alacsony iskolai végzettséget igénylő feladatok köré csoportosulnak. A programba főként tartósan munkanélküli, alacsony iskolai végzettséggel rendelkező személyeket vonnak be. Az önkormányzati vezetés arra törekszik, hogy minél több közfoglalkoztatottnak érdemi munkát tudjon biztosítani, tudásának és tapasztalatának megfelelően. A mintaprojektek széles spektrumúak, több embert képesek foglalkoztatni, mint a hagyományos projektek. A 2013. évben hat *közfoglalkoztatási Start mintaprojekt* indult az alábbi területeken összesen 444 fő bevonásával:

- belvíz elvezetése (100 fő),
- belterületi közúthálózat javítása (50 fő),
- bio- és megújuló energia felhasználás (23 fő),
- illegális hulladéklerakó helyek felszámolása (100 fő),
- kertészeti növények termesztése (71 fő),
- téli és egyéb értékteremtő foglalkoztatás: betonelem gyártás, drótfonás, kosárfonás, csipkekészítés (100 fő) (http3).

A legfontosabb cél, hogy ezt a változatos közfoglalkoztatási palettát megtartsa a települési önkormányzat, illetve hogy további mintaprojekteket dolgozzon ki. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a közfoglalkoztatás is lehet sikeres, abban az esetben, ha a foglalkoztatottak érdemi, a tudásuknak és képességeinek megfelelő munkát végeznek. Az „egyediség” továbbá abban rejlik, hogy a projektek méretüknél fogva tűnnek ki a hasonló közfoglalkoztatási programok közül (a térségben sehol máshol nem foglalkoztatnak ennyi álláskeresőt). Az egyeki „*projektszemléletű közfoglalkoztatás*” után már számos település érdeklődését fejezte ki. Kiemelhető, hogy az önellátáson túl, törekednek termékfelesleg előállítására, ezáltal bekerülve a térségi gazdasági vérkeringésbe. A szociális földprogram alkalmazásán túl az Önkormányzat tervezi több szociális szövetkezet létrehozását is, külön-külön a mezőgazdasági és betonelemgyártó-projektre, valamint a folyamatban lévő gyepmesteri telep kialakítására – mely utóbbit egy nyertes pályázat finanszírozásával kívánják megvalósítani. Ezen szövetkezetek létrehozása jelenleg előkészítő fázisban van. Elmondható, hogy az értékteremtő közmunkaprogramok sikerességét egy szakmai tudással rendelkező, tapasztalt vezetés garantálja

a település esetében. Ennek kapcsán fontos megemlíteni, hogy a 2014-es önkormányzati választások alkalmával újra bizalmat szavaztak az egyekiek a már egy ciklust sikeresen teljesített vezetésnek, így vélhetően a lakosság érzékeli a pozitív változásokat. Ezáltal a településnek további lehetősége nyílik a fejlődésre, felzárkózásra – mely folyamatok élénkítő hatással bírhatnak a térség gazdaságára vonatkozóan is.

A mintaprojekteken túl a Munkaügyi Központ által támogatott hagyományos közfoglalkoztatási programok is indulnak, zömében az önkormányzati intézmények feladatellátását segítve (portás, kézbesítő, takarító stb.). Az utóbbi években a településen a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal támogatásával, az Önkormányzat szervezésében 3 képzés is indult, ebből 2 sikeresen be is fejeződött: 2012-ben 11 fő megszerezte a hulladékgyűjtő- és szállító szakmát, 2013-ban pedig 10 fő szerezte meg az ebrendész képesítést. Valamint a csipkekészítő tanfolyamba 22 főt sikerült bevonni. Ezen kívül 2013 őszén sikeres pályázat által lehetővé vált újabb képzések szervezése (alapkompétencia fejlesztése, betanított parkgondozó, kisteljesítményű kazánfűtő, motorfűrész kezelő, lakott területi fakitermelő, település karbantartó), illetve a Hivatal részére vásárolt biomassza kazán fűtőjének foglalkoztatás-meghosszabbítása is (http3).

3.2.1. A mintaprojektek 2013. évi eredményei

A mintaprojektek eredményessége változó képet mutat. A mezőgazdasági projekt rendkívül csekély terméshozama egyértelműen a legnagyobb kudarcnak számít, amelynek okai meglehetősen összetettek (elhúzódó beszerzés, kései vetés, csapadékhiány, öntözés hiánya, nem megfelelő irányítás, stb.). Korábban nem hasznosított területeken, leromlott állapotú ingatlanok helyén – a telek rendezésével – vagy csak egyszerűen kihasználatlan, parlag területeken történik a termelés, ezzel jelentősen javítva a település esztétikai szempontú megítélését (14. ábra).

14. ábra: Új, művelés alá bevont földterület a mezőgazdasági projekt révén
(Forrás: Egyek Nagyközség Önkormányzata)

A kiskertekben, kezdetben csak lucernát termesztettek. A téli- és egyéb értékteremtő közfoglalkoztatás keretén belül a betonelem gyártás megvalósítása egyrészt az elhúzódó eszközbeszerzés miatt, másrészt a megfelelő telephely hiánya miatt szintén kudarcot vallott, ezt rövidesen a gyártó csarnok megépítésével korrigálták – mint utólag kiderült sikertelenül, a rossz telephely-választás miatt (http3).

Több projekt viszont kiváló eredményeket hozott. A közúthálózat karbantartása projekt során útstabilizálásra, ill. kátyúzásra került 10 utca aszfaltja, valamint 8 utcában a járda felújítása, javítása is lezajlott. A belvíz elvezetése című projektben 16 utcán kerültek helyreállításra, kitakarításra teljesen vagy szakaszosan a belvíz elvezető árkok. Az illegális hulladéklerakó helyek felszámolása projekt során több tonna illegális hulladék és 27 db romos ingatlanhoz tartozó építési hulladék került elszállításra. A bio- és megújuló energiafelhasználás című projekt során sikerült előállítani kb. 60 mázsa faaprítékot és 2000 db fűbálát, valamint 3715 db nádbálát (http3).

A mintaprojektek által nyújtott segítség lehetőséget teremtett egy 8 személyes kisteherautó beszerzésére, a Polgármesteri Hivatal udvarán található tároló megépítésére, egy hűtőkamra kialakítására a régi Piacsarnok épületében. A biomassa kazán projekt megvalósításával éves szinten több, mint 4 millió forinttal csökkent a hivatal rezsiköltségeinek összege, a gázfogyasztás kiváltása miatt (http3).

Összességében elmondható, hogy a közfoglalkoztatási programok beindulását követően a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban (FHT) részesülők száma – melynek csúcsa 545 főben teljesedett ki – jelentősen lecsökkent, 2013 decemberére 117 főre mérséklődött (http3, http8).

3.2.2. A mintaprojektek 2014. évi eddigi eredményei és további fejlesztési törekvések

2014-ben, a mezőgazdasági projekt előző évi rossz eredményeit látva, az irányítást már egy szakemberre bízták. Egyre több területet vontak művelés alá, így az Egyek külterületén fekvő Attila-telepet is hasznosították, a zöldségtermesztés főként ezen a térrészen folyt. Ebben az esztendőben a megtermelt javak már ellátják az Egyek Szőghatár Nonprofit Kft. konyhájának – mely a közétkeztetésért felelős – alapanyag szükségletét. Körülbelül 700 adag melegétel zöldség-alapanyagát biztosítja naponta a mezőgazdasági projekt. A Piaccsarnok idén már nem csak tárolásra szolgál, de – a terméktöbblet miatt – az értékesítés helyszínévé is vált, valamint hűtőház gyanánt is szolgálatot teljesít (15. ábra). Leromlott állaga miatt az Önkormányzat szeretné modernizálni. Továbbiakban sikerült egy gréder, egy dobos és egy rézsűs fűkasza, egy bálázó beszerzése. Kiemelendő, hogy 2014. június 10-től 2014. október 14-ig több mint 2 millió forint gyűlt össze a zöldségfélék értékesítéséből az Önkormányzat adatai szerint. A projektnek már szerves részét képezi a növényi hulladék biomassa alapú hasznosítása, tervezik egy brikettáló építését is, a nagyobb léptékű hasznosításra. Információim szerint tervben van egy konzerváló- és savanyító üzem létrehozása 2015 folyamán.

15. ábra: A Piaccsarnok épülete

(Forrás: saját fénykép)

A betonelemgyártó üzem projektjével kapcsolatban megemlíthető, hogy a kezdeti nehézségek és kudarcok után sikerrel járt a betonelemgyártó gépsor, valamint különböző drótfonó gépek megvásárlása is, illetve az Önkormányzat egy teleszkópos homlokrakodó géppel kívánja bővíteni az eszközparkot (16. ábra). Minimális bevétel már itt is realizálódott kerítésoszlopok eladásából. Az értékesítés helyszínei Debrecen, Hajdúnánás és Hajdúszoboszló voltak – akárcsak a mezőgazdasági projekt során megtermelt zöldségfélék eladása során – valamint helyben is zajlott árusítás.

Továbbá sikerült megvalósítani egy második betonelemgyártó üzem létesítését, egy korábban illegális hulladéklerakóként szolgáló területen. Idén kezdeményezték a betonelemgyártó üzemcsarnokba nagyobb foglalkoztatottságot eredményező gyártási-összeszerelési tevékenységek betelepítését (például elektronikai összeszerelő üzemet), melyről jelenleg is tárgyalások folynak. E projekt hasonló formájú adaptációja iránt számos környéki település is érdeklődött.

16. ábra: Az egyeki betonelem gyár első üzemcsarnoka és a kész betonelemek
(Forrás: Egyek Nagyközség Önkormányzata)

4. További fejlesztési lehetőségek a településen

Ezen fejezetben először az önkormányzathoz tartozó intézkedéseket szeretném ismertetni, melyek felgyorsíthatják a település felzárkózását. A későbbiekben, olyan figyelemreméltó gazdaság- és foglalkoztatásfejlesztési kezdeményezéseket kívánok bemutatni, melyek a releváns alapfeltételek teljesülése révén sikeresen adaptálhatóak lennének az esettanulmány során vizsgált Egyek településen. Végül, de nem utolsó sorban, saját elképzeléseimet, javaslataimat is prezentálom.

4.1. Önkormányzati törekvések

A foglalkoztatás fejlesztésének céljából, az Önkormányzat fontosnak tartja az *állami beruházások elnyerését, a vállalkozói szféra odavonzását, valamint közös vállalkozások beindítását*. A központilag finanszírozott projektötletek közül nagyobb beruházásként említhető meg egy büntetés-végrehajtási intézet felépítésének a terve. Hasonlóképpen, a Tiszalökön felépített fogház, börtön és fegyház fokozatú büntetés-végrehajtási intézet mintájára. Egyek esetében is jelentős hatással bírna a foglalkoztatottság emelésében egy hasonló kaliberű létesítmény. Ezzel kapcsolatban jelenleg is tárgyalások folynak.

Az Önkormányzat szeretné előmozdítani *üzleti vállalkozások betelepítését, odavonzását*. Erre kiváló lehetőség a MEDICOR Kéziműszer Zrt. általi tűgyártás újbóli üzemszerű beindítása. Továbbá felmerült egy indiai befektetők által létesítendő kávépörkölő üzem működtetése, amely döntően a helyi munkaerőt foglalkoztatná. Jelenleg ezen projektek előkészítési, helyzetelemzési fázisban tartanak.

Közös vállalkozásként, az Önkormányzat a tiszai közmunkaprogram mintájára (vállalkozások bevonásával) tervezi a méhészet beindítását is. A szociális földprogram kiterjesztése fontos lépés, melynek célja a szociálisan hátrányos helyzetű családok megélhetési feltételeinek és életminőségének javítása, önálló egzisztenciateremtési esélyeinek növelése kedvezményes szolgáltatások, juttatások révén.

A mélyszegénységben élők *képzettségi szintjének javítása*, emelése hatalmas jelentőséggel bírna, mely a település saját helyi esélyegyenlőségi programjában (HEP) is kiemelt hangsúllyal jelenik meg. Az egyeki Móra Ferenc Katolikus Általános Iskola és Óvoda Pedagógiai Programjának céljai és intézkedései is számos helyen találkoznak az esélyegyenlőségi célkitűzésekkel. Céljaik között szerepel az élethosszig tartó tanulás megalapozása (life-long-learning), kompetencia alapú oktatás és nevelés kiterjesztése a helyi közoktatás teljes verti-

kumára (azaz az óvodára és az általános iskola alsó- és felső tagozatára). A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű, valamint a sajátos nevelési igényű gyermekek esélyegyenlőségének biztosítása a nevelő-oktató munka minden területén Integrációs Pedagógiai Rendszer (IPR) működtetésével (http5).

Az egyeki cigány népesség *integrációjának* – mely részben a képzettségi szint segítségével történik – előremozdításához elengedhetetlen a szegregátum(ok) felmérése, pontos megismerése és komplex fejlesztési programok kidolgozása. Fontos a hátránykompenzálás, a felzárkóztatás a szociokulturális hátrányok leküzdése érdekében, a sikeres iskolakezdés esélyének megteremtése minden óvodás számára, a továbbtanulás lehetőségének biztosítása minden iskolásnak. Az oktatásfejlesztés és a szegregátumokban élők helyzetének javítása civil szervezetek bevonásával történhet. Egyeken 18 civil szervezet tevékenykedik, azonban nincs kifejezetten olyan szervezet köztük, amely a munkanélküliség kezelésével, felnőttképzéssel, szociális foglalkoztatással kapcsolatban látna el feladatokat, azonban meglete véleményem szerint fontos előrelépés lehetne az integráció folyamatában. A civil szervezetek elsősorban pályázati források által foglalkoztathatnak még több helyi, szakképzett munkaerőt, akik részt vehetnek az esélyegyenlőséget és a szemléletmód váltást megteremtő programok megtervezésében és végrehajtásában. A szükséges szakképzett munkaerő rendelkezésre áll, s ezzel megakadályozható lenne az elvándorlásuk is (http5).

A *közbiztonsági helyzet* javítása kiemelt figyelmet érdemel. Egy térfigyelő-kamera rendszer került kiépítésre az elmúlt évben – így jelentősen mérséklődött a betöréses lopások száma. A településen azonban csak kihelyezett rendőrőrs működik, bejelentés esetén Balmazújvárosról érkezik erősítés, mely minimum 40 percet vesz igénybe.

Mivel a mai politikai és gazdasági helyzetben egyetlen település sem támaszkodhat központi kormányzat kizárólagos és folyamatos anyagi támogatására – egyre fontosabbá válik az önfenntartó jelleg. Ez fokozottan igaz a kisebb vidéki önkormányzatokra, amelyek a rendszerváltás és az általa bekövetkezett gazdasági szerkezetváltás legnagyobb vesztesei. Az egyeki önfenntartó modell kulcsa a *komplex problémamegoldás* elsősorban a civil szervezetek és a vállalkozók minél nagyobb arányú bevonásával. Az önfenntartó jelleg kialakulásának csíráját alkotja a már bemutatott mezőgazdasági projekt, vagy a biomassza-projekt, melyek már a korábbiakban említettek alapján kiegészíthetők további alternatívákkal, összetevőkkel.

4.2. Adaptációs lehetőségek

4.2.1. A tiszatarjáni biomassza modell

Tiszatarján a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Mezőcsáti Kistérségben fekszik, mely a Közép-Tiszavidékhez tartozó Borsodi-Mezőség peremén, a Sajó-Hernád-sík és a Tisza árterének találkozásánál terül el. A XX. századi intenzívnek mondható területhasznosítás során az erdőterületek eltűntek, azonban a gazdálkodás megszűnése után invazív fajok jelentek meg az ártéri területeken. Ennek súlyosságához hozzájárult az állattartás szerepének jelentős mérséklődése, így gazdaságilag is kevésbé hasznosítható területek jöttek létre az ártéri térszíneken. Az inváziós fajok között a gyalogakác (17. ábra) jelentette a legnagyobb gondot, melynek kivágásával és az akkor még üzemelő AES tiszapalkonyai hőerőműnek történő eladásával egyfajta rehabilitációs folyamat is kezdetét vette az ártéren, a környezet állapotának javulásával. A WWF (Természetvédelmi Világalap) közreműködésével olyan koncepciót dolgoztak ki – mely egyben tanúsítvány is volt – amely tartalmazta, hogy a megtisztított földterület egy részén csak hazai fajokból álló energiaültetvényt kell létrehozni, a másik területrész természetközeli állapotának biztosításáról pedig egy bivalycsapat és egy szürkemarha-gulya gondoskodott. A területen kialakítottak egy tanösvényt, így a folyamat során lehetőség nyílt a civil szféra betekintésére (<http2>).

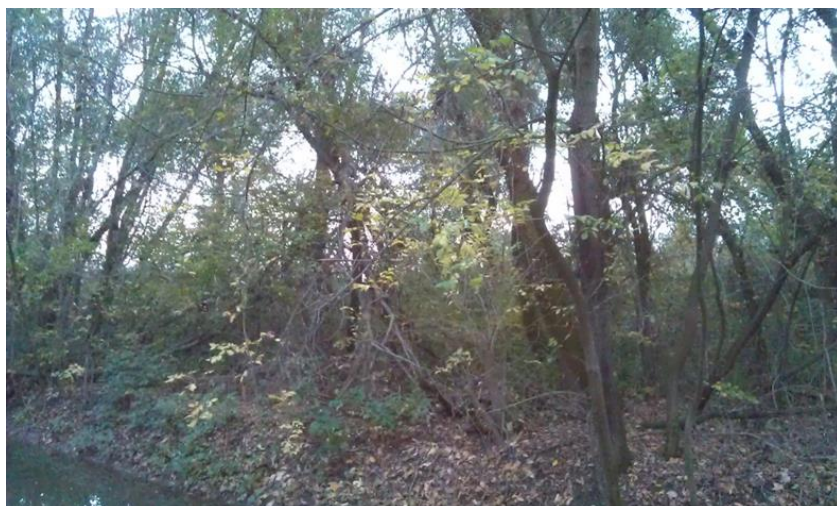

17. ábra: A kötegelt gyalogakác
(Forrás: www.zoldtech.hu)

Fontos megemlíteni azt is, hogy a nagyon sűrű gyalogakác rengeteg nem csak ökológiai, illetve esztétikai problémát jelent. Árvíz idején lelassítja a víz levonulását a hullámtérben és hozzájárul a szállított hordalék kiülepedéséhez, mely egyúttal az ártér feltöltődését is okoz-

za, növelve a magas árvízszintek kockázatát. A gyalogakác helyére, folyásiránnyal párhuzamosan telepített energiaültetvény csökkenti ezt a hatást. Ily módon tehát komplex hatása van az ilyen típusú ártér-rehabilitációnak.

Az előbbiekben bemutatott projekt egy jól működő mintát jelenthet a gyengébb gazdasági teljesítményt nyújtó Tisza-parti települések számára, így Egyeknek is. Az invazív fajokkal fertőzött területrészek (18. ábra) megtisztítása, valamint az ültetvények telepítése és ápolása során lehetősége nyílna a településnek a közmunkások bevonására, mely így egyfajta ideiglenes munkahelyteremtésként szolgálna. A megtermelt biomassa – gyalogakác, energiaültetvények egyaránt – eladásával bevételhez jutna a lakosság, az önkormányzat; a helyben való hasznosításával pedig energiát, ezáltal pénzt takarítana meg. Az egyeki önkormányzat már rendelkezik egy biomassa kazánnal, továbbiak vásárlásával a helyi közintézmények még több költséget takarítanának meg. Továbbá, a tiszatarjáni-modell tanösvénye Egyek esetében beépíthető lenne a dolgozatban későbbiekben részletesebben tárgyalt tematikus túraútvonalba.

18. ábra: Gyalogakác az egyeki ártéren
(Forrás: saját fénykép)

4.2.2. Az „uszkai kísérlet”

Uszka Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, az ukrán határhoz közel helyezkedik el, amely egy elszegényedett, tartósan mélyszegénységben lévő település képét mutatja. A lakosság jelentős része cigány származású (körülbelül 80%), a munkanélküliség és a foglalkoztatás teljes körű hiánya jellemzi a települést. Ebben a kilátástalan helyzetben érkezett ide Puskás Ferenc agrármérnök és ENSZ szakértő, aki a verespataki aranybánya ökológiailag katasztrofális működését vizsgálta. A *Falufejlesztési Népjóléti Program Egyesület (FNPE)* elnöke, amely egy

indiai képességfejlesztő civil alapítvány hazai adaptálása. Az egyesület keretein belül Puskás Ferenc szaktudásával egy olyan kísérleti modell került kidolgozásra, amely segítheti a hasonló foglalkoztatási gondokkal küzdő települések fejlesztését. A kiinduló pontot a környék agrár-jellege adta, valamint a termőtalaj rossz minősége, amely megnehezíti a növénytermesztést (http6).

Az egyesület segítségével olyan gyümölcsök, zöldségek és gyógynövények meghonosítása kezdődött el, amelyek ilyen adottságok mellett stabil terméshozamra képesek. A 180 féle különböző gyógynövény mellett Dél-Afrikából és Dél-Amerikából származó gyümölcsöket és zöldségeket is próbálnak meghonosítani, amelyek azon túl, hogy a Kárpát-medence megváltozó, felmelegedő klímájához alkalmazkodni képesek, esetenként még jobban is érzik magukat itt. A termények feldolgozása során keletkezett hulladékok hasznosítására is helyben történik. Fő szempont, hogy a mezőgazdasági hulladékok felhasználásával a modern építőanyagok előállításának technológiája meghonosítható legyen. Ez főként a téglagyártásnál kivitelezhető eljárás, ugyanis e hulladékok elégetéséből jó minőségű téglá előállítása is lehetséges (megfelelő arányú pernye keverésével), így nem kell az agyagot (amelyen egyébként jó minőségű élelmiszer-növények teremnek) téglává kiégetni (http6).

A „kísérlet” harmadik eleme a csatornázás hiányának kreatív megoldása. A szennyvíz tisztítására a község egyik telkén alakítottak ki egy 30 m hosszú medencét, amibe a szennyvizet és az esővizet vezetik. A víz felszínére vízililiomokat telepítettek, amelyek kivonták a nehézfémeket a vízből és saját szervezetükbe építették, emellett pedig a vízben bőséges békalencse termelődött. A békalencsét hetente gyűjtik össze, amely biogázként hasznosul a központi konyha energiaellátását kiváltva. A fent nevezett programok feltételei megvannak, a megvalósítási is elkezdődött, ám némi anyagi támogatás felgyorsítaná a fejlesztési folyamatokat, amelyet szervezett adománygyűjtések folyamán kívánnak összegyűjteni (http6).

Egyek nagyközség esetében azonban ilyen nagymértékű szegénység nem tapasztalható, a modell megvalósításának feltételei azonban nagyobb számban biztosítottak, ezért itt a várható hatás is hamarabb jelentkezne és szembetűnőbb is lenne, mint Uszka esetében. A hasonló természetföldrajzi, éghajlati és talajtani adottságok miatt a gyógynövények termesztése alternatív megoldást jelenthet. Ehhez rendelkezésre állnak az önkormányzat tulajdonában álló közkertek, valamint a gondozáshoz szükséges eszközök. A településen – egyelőre – megoldatlan probléma a Válykos záportározó rehabilitációja és tájképbe illesztése. A korábbi anyagnyerőhelyre a gazdák és telektulajdonosok gyakran a háztartásukban keletkező szennyvizet és egyéb kommunális hulladékot vezetik. Ennek egyik hasznosítása lehet a már koráb-

ban említett szennyvíztisztítási módszer, illetve az így megtisztított víz öntözési célú hasznosítása.

A másik módszer a környezetbarát és természetközeli gyökérteres tisztítás és a tisztított szennyvíz komplex felhasználása. Ezen tisztítási eljárás során az ökológiai rendszer önszabályozott kölcsönhatását használják ki. A szennyvíz nádgyökerekkel átszőtt 60 cm vastag földtömegben folyik át vízszintes irányba. A növények, a talaj és az abban élő mikroorganizmusok együttműködése idézi elő a szennyvíz tisztítását. A talajtani és növénytani feltételek adottak, de ehhez elengedhetetlen a műszaki-szakmai tervezés (<http6>).

Az „*uszkai kísérlet*” összefogja azokat a problémákat, amelyek elsősorban a hátrányos helyzetű településeket jellemez. Elsősorban az életminőség javítása áll a központban, valamint az agrárfejlesztések és a fenntarthatóság biztosítása. Ehhez szervesen kapcsolódik a közösségfejlesztés és a szemléletmód váltás hangsúlyozása is. Foglalkoztatási szempontból is fontos, hiszen a szennyvíztisztítás, valamint a telep karbantartása folyamatos munkát jelent, melyhez szükség van szakképzett munkaerőre is.

4.3. Saját javaslatok, lehetőségek

4.3.1. A mintaprojektek fejlesztése, további beruházások

Véleményem szerint, az Önkormányzat számára újabb lépés lenne, ha a mezőgazdasági mintaprojekt fejlesztése során a zöldségfélék (és lucerna) termelésén túl más haszonnövényfajok termelését is elkezdené. A növénytermesztést kiegészíthetné a *haszonállattartás bevezetése*, mint például, ahogy azt a nagyrédei közmunkaprogram során tették. Így például a sertéstartás egy opció lehetne a megtermelt lucerna takarmányként való hasznosítására, valamint további hasznosíthatatlan területeket vonhatnának be az állattartás helyszínéül. Az állati termékek elsősorban hozzájárulhatnának a település önfenntartó jellegéhez, termékfelesleg kialakulásával pedig a környező területeken értékesítésre kerülhetnének. Véleményem szerint a település vezetősége nagy hajlandóságot mutat a különböző javaslatok figyelembe vételére. Tudomásom szerint, azonban még nincs konkrét terv a megvalósításra ezen programbővítés tekintetében.

A *beruházási kedv növelését* célzó intézkedések (hirdetések, megfelelő infrastruktúrá-
lis háttér megteremtése, kedvezményes áron történő önkormányzati ingatlan-értékesítés) szá-
mának növelése lehetővé tenne egy olyan nagy tömegben szakképzetlen munkaerőt foglalkoz-
tató munkahely létrehozását, mely legközelebb csak Tiszaújvárosban található. Ilyen munka-
hely lehetne az újszentmargitai közfoglalkoztatási gyakorlatban már alkalmazott utcabútor
gyár. A gyár főként közterekre, parkokba és sétálóutcákra készít padokat és asztalokat. Hang-
súlyozni kell azt a tény, hogy az egymáshoz való földrajzi közelség miatt, ugyanazt a tevé-
kenységet végezve – konkrétan ugyanazokat a termékeket készítve –, egymás versenytársai-
ként, veszélyeztethetik a másik fél fennmaradását. Így azt kiegészítve, annak komplementere-
ként például – míg Újszentmargitán padokat készítenek fából – addig Egyeken többek között
utcai hulladékgyűjtőket készíthetnének más anyagból (például fémből).

A hasonló jellegű beruházások hozzájárulnának a település népességmegtartó erejének
emeléséhez. A fenntarthatósághoz szükséges, hogy a mindenkori településvezetés biztosítsa
az adókedvezményeket a betelepülő vállalkozásoknak vagy ezt kiszélesítse más területekre is.

Érdemes a *mezőgazdasági jellegű profil bővítése*, kihasználva a természeti értékekből
fakadó helyi energiákat. Egy helyi jelentőségű *vágópont* létrehozása, vagy például a helyben
előállított tej Egyeken történő feldolgozása és értékesítése hozzáadott munkával – akár köz-
munkások bevonásával – egyaránt növelné a gazdálkodók és a település jövedelmét. A telepü-
léshez tartozó Egyek-Félhalomnál lévő kisbolt üzemeltetése kulcsfontosságú lenne, ugyanis
az ott élő mintegy 200 ember mindennapjait nehezíti meg a 4 km-re lévő egyeki központba

való bejárás. Ahhoz, hogy a mezőgazdasági terméshozamok folyamatosan garantálhatóak legyenek, biztosítani kell a termőterületeket, valamint javítani kell a termőtalaj minőségét, ugyanis jelenleg változó termőképességű talajon történik a gazdálkodás. Ez talajjavító gépek segítségével történhetne, melynek beszerzése már részben megtörtént. További lehetséges intézkedéseként megemlíthető egy korszerű fóliasátor és egy nagy terjedelmű üvegház felállítás a projekt kapcsán. Véleményem szerint a település közigazgatási területén lévő 76 fokalos termálkút energiájának hasznosításával ezen üvegház fűtése is megvalósítható lenne, mely így kiküszöbölne a projekt szezonális jellegét.

A nagyobb munkaerőt igénylő beruházások megvalósítása fontos jelentőséggel bírna a település életében. Így például a közigazgatási területéhez tartozó Tisza-partszakasz rendezése vagy a Válykos – korábbi anyagnyerőhely, mely most egy erősen szennyezett, rehabilitációt igénylő záportározóként van nyilvántartva – problémakörének megoldása (19. ábra). Ezek nemcsak a rehabilitáció idejére teremtenének munkahelyet, de például egy rekreációt biztosító szolgáltatás a település gazdasági helyzetére is kihatással lenne, némi bevételt is termelhetne. A település jövőjét illetően, mindenképp érdemes megfontolni a Tisza folyó és a Tisza-tó közelségéből fakadó előnyök kiaknázását.

19. ábra: A Válykos jelenlegi állapota
(Forrás: saját fénykép)

A fejlődés egyik kulcstényezője egy igazi, a településeket felfűző *kapcsolatrendszer* kialakítása lenne a térségben, mely. *Javításának* egyik fontos tényezője a jelentősen leromlott

állagú úthálózat karbantartása (http1). Az ökoturisztikai irányvonalhoz – mely később részletebben tárgyalásra kerül – kapcsolódóan megfontolandó a vizes élőhelyekhez vezető kerékpárút, turistaútvonal kialakítása. A hagyományok, a folklór, valamint a hasonló problémák elleni küzdelem erősítheti az identitástudatot és az összefogást a kistérség településeivel.

4.3.2. A turizmus fejlesztésének lehetőségei Egyeken

Mint tudjuk, a XXI. század turisztikai és idegenforgalmi kínálatában egyre jelentősebb szerepet játszanak a *tematikus túraútvonalak*. Sokoldalú előnyük, hogy az ipari fejlesztésből kimaradt, hátrányos helyzetű vidéki területeken a kitörés egyik lehetséges útja a helyi természeti értékekre és a folklórra alapozó turizmus. Mivel a vonzerők nem egy településen koncentrálnak, ezért a tematikus utak jó módszernek bizonyultak foglalkoztatás- és gazdaságfejlesztés szempontjából is (http7).

A hasonló turisztikai útvonalaknak már nagy sikerei vannak hazánkban, így modellként is szolgálhatnak egy esetlegesen megvalósítható Tisza-tó és Hortobágy tematikus túraútvonalnak. Erre kiváló példa a szabolcsi alma, a szatmári szilva és az újfehértói fürtös meggy felhasználásával készült pálinkák bemutatását célzó *Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Pálinka-út*. Hasonló kezdeményezés a Nógrád és Heves megyei *Palócút*, amely a Palócföldet behálózó utak sok-sok programlehetőségét kapcsolja össze (http7).

A Közép-Tiszavidék hátrányos demográfiai, társadalmi és gazdasági mutatói ellenére turisztikai desztinációkban és attrakciókban jelentős szerepet képvisel nemcsak helyi, hanem országos vonatkozásban is. Balmazújváros a kistérség egészségturisztikai központjává vált az elmúlt években lezajlott fürdőfejlesztéssel, Hortobágy kiemelt természet- és környezetvédelmi jelentőségével erős turisztikai potenciált képvisel, míg Tiszacsegén a fejlesztések által a tiszai halastavakhoz kapcsolódó horgászturisztikai beruházások valósultak meg. Amellett, hogy a turizmus bevételt generál a települési önkormányzatoknak, gazdaságélénkítő és foglalkoztatást növelő hatást fejt ki a térség településeire. Egyek esetében ez idáig hasonló beruházásokra nem került sor, pedig számos eddig kiaknázatlan idegenforgalmi potenciál rejlik a településben.

Mivel a környék hasonló orientációjú turisztikai jellemzőkkel bír, ezért egy tematikus turisztikai útvonal megtervezése és kivitelezése fejlődési lehetőséget jelenthet. A túraútvonal tematikáját elsősorban a hasonló védett, kiemelt oltalom alatt álló természeti képződmények, a sokszínű növény- és állatvilág alkotná. Mivel a környező települések önkormányzatai már kiépítették az ehhez szükséges műszaki- és humáninfrastruktúrát, ezért az egyeki önkor-

mányzat pályázati támogatással elindíthatja a saját turisztikai célú beruházásait. A tematikus útvonalba bekapcsolható például az *Ohat-erdő Természetvédelmi Terület*, amely Egyek külterületének része. A 204 hektáros terület hazánk sziki erdőssztyepp-tölgyesének utolsó képviselője, mely rendkívül gazdag madárállománnyal rendelkezik. A területre számos általános, középiskolai és egyetemi terepgyakorlat szerveződik, de a hazai biológus, ökológus és ornitológus társaságok is rendszeres látogatói az ohati erdőnek. A szervezett túraútvonal keretében így az ide látogatók megismerhetik a szomszédos Hortobágyi Nemzeti Park bemutatóközpontját és a Tisza-tavi élővilágot is. Ugyanis a természetvédelmi oltalom alatt álló területeken kívül a településen található Válykos nevű volt anyagnyerőhely, valamint az adott Tisza-menti partszakasz rehabilitációját követően, ezen elemek túraútvonalba történő bekapcsolása is lehetséges. Helyben már rendelkezésre állnak a szálláshelyek is, melyek megfelelő komfortfokozattal rendelkeznek. Ennek sikeres működésében szintén fontos szerepet kapnának a helyi civil szervezetek, amelyek között nagy számban vannak környezetvédő és természetjáró egyesületek.

Tehát, a turizmus fejlesztése fontos tényező lehetne a nagyközség életében, amelynek egyik pontja a tematikus túraútvonal kialakítása volna. Ehhez kapcsolódóan megoldást jelenthet a *helyi termékfejlesztés* is. A falu környéki tavak körül gyakori növény a nád. A nád feldolgozásának és értékesítésének régmúlta visszanyúló hagyományai vannak a településen. Ennek a tevékenységnek a továbbfejlesztése kedvező hatást gyakorolna a gazdaságra és a foglalkoztatásra egyaránt.

A helyi rendezvények is lehetnek a termékfejlesztés részei. Fontossága, népszerűsége az utóbbi időkben jelentős mértékben megnőtt. Ennek hátterében az áll, hogy napjainkban növekszik a társadalmi igény az olyan rövid időtartamú, értelmes kikapcsolódási lehetőségek iránt, amelyek könnyen elérhetőek, rugalmasak és az eltérő érdeklődésű emberek elvárásainak a kielégítésére alkalmasak, ugyanakkor az önkormányzatoknak, mint a befogadó területek gazdáinak is többféle előnyt jelentenek (Kozma G. 2002). A dezindusztrializáció káros következményeitől (főként a munkanélküliség emelkedése) szenvedve, ezekben a rendezvényekben látják az „idegenforgalmi felemelkedés” egyik lehetőségét. Az egyeki rendezvények központi elemévé válhatna a nádfeldolgozás mesterségének elsajátítása.

Összegzés

Hazánkban 1990 előtt is felismerhető volt a perifériák körvonalazódása, azonban a rendszerváltás utáni szerteágazó és összetett társadalmi-gazdasági folyamatoknak köszönhetően ezen területek hátránya fokozódott. A magyarországi belső perifériák egyik jellegzetes példája a Közép-Tiszavidék területe. A térrészhez tartozó Balmazújvárosi kistérség részeként Egyek nagyközség mind gazdasági szerkezetben, mind demográfiai sajátosságok tükrében magában hordozza a belső periféria sajátos jegyeit. Ezen sajátosságok között szerepel a magas munkanélküliségi ráta, melyet a település vezetése igyekszik kontrollálni.

A település foglalkoztatásfejlesztési kezdeményezései közül a közmunkaprogram emelhető ki, hiszen ennek keretén belül a közfoglalkoztatás megszervezése mintaprojekteken keresztül zajlik – melyek közül egyrészt kitűnik a mezőgazdasági projekt, mivel az önellátáson túl a település igyekszik bekerülni a térség gazdasági folyamataiba is a kialakult termékfelesleg értékesítésével. Továbbá említést érdemel a biomassa projekt, melynek során a földgáz kiváltásával a rezsicsökkentés gyakorlatát kezdte elsajátítani a település, valamint a betonelemgyártó projekt – mely után már más foglalkoztatási gondokkal küzdő települések is érdeklődtek.

Fontos felismerni a programokban rejlő lehetőségeket, hiszen az „Egyeki példa” is jól mintázza azt a tényt, hogy megfelelő szervezettséggel rendkívül hasznos és példaértékű eredmények érhetőek el. A sikeres mintaprojektek hatékonyságát egyértelműen bizonyítják az ismertetett 2013. és 2014. évi eredmények adatai is. Mindemellett igyekeztem olyan javaslatokat tenni a fejlesztési lehetőségek tekintetében, melyek a terület jellegéből fakadó előnyöket maximálisan kiaknázhadják. Az olyan általános jellegű intézkedések, mint a település mezőgazdasági profiljának további növelése, a rendkívül rossz állapotban lévő Tisza partszakasz rendezése, a Válykos anyagnyerőhely rehabilitációja mind-mind fontos szerepet játszhatnak a település felzárkóztatásában. Megpróbáltam rávilágítani a civil szervezetek jelentős szerepére is a települések életében, mely Egyek esetében nagy segítséget nyújtana a növekvő száma roma lakosság integrációja és az esélyegyenlőség megteremtése tekintetében.

Végül olyan, már megvalósult és sikeres egyedi modellek adaptálására tettem javaslatot, mint a tiszatarjáni biomassa modell, mely a kisebb Tisza-parti települések problémájára megoldást jelenthetne, azok rendezetlen partszakasza és hullámtere miatt. Az uszakai kísérlet bemutatása során is bebizonyosodott az adaptáció esetleges alkalmazásának lehetősége, hiszen csak úgy, mint a modellenél Egyek esetében is a megvalósítás feltételei teljes mértékben biztosítottak. Nem mehettem el szó nélkül a település figyelemre méltó

idegenforgalmi adottságai mellett, melyek sajnálatos módon jelentős kihasználatlansággal jellemezhetők, így az ezekre vonatkozó javaslatok megfogalmazását is elengedhetetlennek tartottam.

A dolgozat elkészítése során szembesültem a település, valamint a térség szerteágazó lehetőségeinek kihasználatlanságával, azzal hogy a különböző területeken jelentkező, megoldásra váró egyes problémák hogyan gátolják a vizsgált terület felzárkózását, fejlettségi szintjének növekedését. Mindezeket felmérve, próbáltam a már meglévő pozitív kezdeményezések további előrehaladását remélve felhívni a figyelmet a további fejlődést segítő lehetőségekre, valamint fontosnak tartottam olyan kiváló példák bemutatását, melyek adaptálása hasznos lehet a vizsgált területen is.

Természetesen ezek esetében is kiemelten fontos szempontként kell érvényesülnie a fenntarthatóságnak, amely biztosíthatja azt, hogy a megkezdett projektek a piaci viszonyok között is életképesek lehessenek. Sajnos ezek a projektek és elképzelések nem lehetnek képesek a település periférikus helyzetének gyökeres visszafordítására és általános fejlődésének beindítására. Mégis kisebb lépésekkel hozzájárulhatnak a társadalmi-gazdasági degradálódás lefékezéséhez, esetleges megállításhoz és az ott élők életkörülményeinek javításához.

Irodalomjegyzék

Könyvek és tanulmányok:

Balogh A. (2008): Belső periféria a Közép-Tiszavidéken. – Szakdolgozat, ELTE TTK, Budapest. 78 p.

Baranyi B. (2004): Gondolatok a perifériaképződés történeti előzményeiről és következményeiről. – Tér és társadalom 18. évf. 2004/2. pp. 1-21.

Beluszky P. (1981): Két hátrányos helyzetű terület az Alföldön: a Közép-Tiszavidék és a Berettyó-Körösvidék. – Alföldi Tanulmányok, V. pp. 131-160.

Beluszky P. (1993): "Tradicionális" területi hátrányok és terápiájuk Magyarországon (1948-1992). In: Kovács K (szerk.): Település, gazdaság, igazgatás a térben. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 49-64.

Beluszky P. (2011): Ment-e az OTK (1971) által a világ elébb? In: Csapó T. – Kocsis Zs. (szerk.): Az 1971. évi OTK és hatása a hazai településrendszerre (szuburbanizáció, aprófalvak, településszerkezet). Savaria University Press, Szombathely. pp. 24-29.

Beluszky P. – Sikos T. T. (2007): A falutípusok vázlatos ismertetése. In: Beluszky P. – Sikos T. T. (szerk.): Változó falvaink (Tizenkét falurajz Kercaszomortól Nyírkarászig). Akadémiai Kiadó, Budapest. pp. 27-30.

Csatári B. (1993): Az Alföld tünetcsoport újraéledése 1990-1994. – Tér és Társadalom, 7. évf. 1993/3-4. pp. 1-12.

Csatári B. (2002): A területi konfliktusokról és perifériáról általában. In: Csatári B. (szerk.): Területi konfliktusok és változásaik a periférián (Tanulmányok a perifériáról). Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét. pp. 1-6.

Csatári B. – Papp A. (1984): A falvak településföldrajzi problémái a Tiszántúl középső részén. – Földrajzi Közlemények, 2. pp. 114-132.

Cséfálvay Z. (1994): A modern társadalomföldrajz kézikönyve. Ikva Kiadó, Budapest, 366 p.

EC (1994): Growth, Competitiveness, Employment, The Challenges and Ways forward into the 21st century. The White Paper, European Commission ECSC-EC-EAEC, Brussels-Luxembourg. 54 p.

Enyedi Gy. (1993): Társadalmi-területi egyenlőtlenségek Magyarországon. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 390 p.

Fazekas K. – Scharle Á. (2012): Munkaerő-piaci láttelek. In: Fazekas K. – Scharle Á. (szerk): Nyugdíj, segély, közmunka. A magyar foglalkoztatáspolitikai két évtizede (1990-2010). Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet és MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest. pp. 2-7.

Horváth E. (2007): A földrajzi centrum és periféria lehetséges lehatárolásai. – Tér és Társadalom 21. évf. 2007/1. pp. 159-170.

Kanalas I. – Kiss A. (szerk.) (2006): A perifériaképződés típusai és megjelenési formái Magyarországon. – MTA RKK Alföldi Tudományos Intézet, Kecskemét. 264 p.

Keller J – Bódis L. (2012): Települési önkormányzatok. In: Fazekas K. – Scharle Á. (szerk): Nyugdíj, segély, közmunka – A magyar foglalkoztatáspolitikai két évtizede (1990-2010). Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet és MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest. pp. 63-76.

Kiss J. P. (2004): Az Alföld fejlődési esélyeiről – egy évtized kutatásai tükrében. In: Nemes Nagy J. (szerk.): Térségi és települési növekedési pályák Magyarországon. (Regionális tudományi tanulmányok 9.) ELTE Regionális Földrajzi Tanszék – MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest. pp. 91-106.

Kiss J. P. - Lőcsei H. (2005): Kistérségtípusok a Tisza mentén. In: Nemes Nagy J. (szerk): Régiók távolról és közelről. Regionális Tudományi Tanulmányok, 12. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék – MTA ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest. pp. 83-141.

Kozma G. (2002): Terület- és településmarketing. – Egyetemi jegyzet, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 155 p.

Lackó L. (1987): A területi fejlődés egységes értelmezése. – Tér és társadalom 1. évf., 1987/1. pp. 67-75.

Lengyel I. – Rechnitzer J. (2004): Regionális gazdaságtan. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs. 382 p.

Lőcsei H. – Szalkai G. (2008): Helyzeti és fejlettségi centrum-periféria relációk a hazai kistérségekben. – Területi Statisztika. 11. (48.) évf., 3. szám, pp. 305-314.

Malakucziné Póka M. (szerk.) (2008): A gazdasági fejlődés regionális különbségei Magyarországon 2007-ben. Központi Statisztikai Hivatal Debreceni Igazgatósága. 57 p.

Nemes Nagy J. (1990): A területi egyenlőtlenségek dimenziói. Adalékok egy "kvázi-elmélethez". – Tér és Társadalom 2. szám, pp. 15-30.

Nemes Nagy J. (1996): Centrumok és perifériák a piacgazdasági átmenetben. – Földrajzi Közlemények 1. szám, pp. 31-48.

Nemes Nagy J. (1998): Vesztesek, nyertesek, stagnálók. – Társadalmi Szemle, 8-9. pp. 5-18.

Nemes Nagy J. (2005): Fordulatra várva – a regionális egyenlőtlenségek hullámai. In: Dövényi Z. – Schweizer F. (szerk.) A földrajz dimenziói, MTA FKI, Budapest. pp. 141-158.

Nemes Nagy J. (szerk.) (2005): Regionális elemzési módszerek. Regionális Tudományi tanulmányok 11. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék – MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest. 284 p.

Nemes Nagy J. (2009): Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai. – Akadémiai Kiadó, Budapest. 350 p.

Németh N. (szerk.) (2011): A helyi kezdeményezésű gazdaságfejlesztési programok vizsgálata. Esettanulmányok. KTI Könyvek 14. MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest. 111 p.

Pásztor I.- Péntes J. (2012): Foglalkoztatási krízis és jövedelmi periferizálódás Észak-Kelet-Magyarországon a roma népesség arányainak tükrében. – Területi Statisztika 15. (52.) évf. 4. szám pp. 353-371.

Péntes J. (2014): Periférikus térségek lehatárolása – dilemmák és lehetőségek. – Didakt Kiadó, Debrecen. 139 p.

Scharle Á. (2012): Ajánlások. In: Fazekas K. – Scharle Á. (szerk): Nyugdíj, segély, közmun-
ka. A magyar foglalkoztatáspolitikai két évtizede (1990-2010). Budapest Szakpolitikai Elemző
Intézet és MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest. pp. 14-17.

Tomcsányi M. (1986): A gazdaságilag elmaradott térségek néhány sajátos területrendezési és
területfejlesztési kérdése. – Településfejlesztés, 4. pp. 15-18.

Váradi M. M. (2014): Szegénység és projektvilág. In: Nagy E. – Nagy G. (szerk.): Polarizáció
– Függőség – Krízis – Eltérő térbeli válaszok. MTA KRTK RKI ATO Békéscsabai Csoport,
Békéscsaba. pp. 10-17.

Velkey G. (2014): A helyi foglalkoztatás és a közfoglalkoztatás legfontosabb jellemzői egy
empirikus kutatás tükrében. In: Nagy E. – Nagy G. (szerk.): Polarizáció – Függőség – Krízis –
Eltérő térbeli válaszok. MTA KRTK RKI ATO Békéscsabai Csoport, Békéscsaba. pp. 28-39.

Veres L. 2004: Belső perifériák jelene és jövője a társadalmi gazdasági térszerkezetben Ma-
gyarországon. – II. Magyar Földrajzi Konferencia, Szeged. 7 p. (Elérhetőség:
http://geography.hu/mfk2004/mfk2004/cikkek/veres_lajos.pdf) Letöltés dátuma: 2014.09.02.

Internetes források:

(http1): A Balmazújvárosi kistérség fejlesztési koncepciója és programja. (2005) 152 p.
(Elérhetőség: http://www.terport.hu/webfm_send/2168) Letöltés dátuma: 2014.04.16.

(http2): Ártéri tájrehabilitáció Tiszatarjánban. (Elérhetőség:
[http://www.dbke.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=236:arteri-
tajrehabilitacio-tiszatarjanban&catid=9&Itemid=72](http://www.dbke.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=236:arteri-tajrehabilitacio-tiszatarjanban&catid=9&Itemid=72)) Letöltés dátuma: 2014.09.10.

(http3): Beszámoló Egyek Nagyközség Önkormányzatának 2013. évi foglalkoztatáspolitikájá-
ról. (2013) 18 p. (Elérhetőség: http://egyek.hu/files/munkaugyi_beszamolo_2013.pdf) Letöl-
tés dátuma: 2014.08.27.

(http4): Hajdú-Bihar megye területfejlesztési koncepcióját megalapozó feltáró-értékelő vizs-
gálat. (2012) 115 p. (Elérhetőség: [http://www.hbmo.hu/upload/68/1328/03A_Hajdu-
BiharmegyeTeruletfejlesztiskoncepciojatmegalapozofelaroertekelovizsgalat_munkanyaga.pdf](http://www.hbmo.hu/upload/68/1328/03A_Hajdu-BiharmegyeTeruletfejlesztiskoncepciojatmegalapozofelaroertekelovizsgalat_munkanyaga.pdf)
f) Letöltés dátuma: 2014.05.09.

(http5): Helyi Esélyegyenlőségi Program. (2013) Egyek Nagyközség Önkormányzata. 64 p. (Elérhetőség: http://egyek.hu/files/hep_egyek_2013.pdf) Letöltés dátuma: 2014.05.28.

(http6): Mújdricza P.: Az uszkai kísérlet (Elérhetőség: http://www.gyerekesely.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=236&catid=27:hirek) Letöltés dátuma: 2014.05.02.

(http7): Sugataghy A. (2010): Mi a közös Máriában, a palócokban és a pálinkában? Tematikus utak Magyarországon (Elérhetőség: http://www.turizmusonline.hu/tt_itthon/cikk/tematikus_utak_magyarorszagon) Letöltés dátuma: 2014.09.26.

(http8): Tájékoztató Egyek Nagyközség Önkormányzat Képviselő-testületének 2013 év december hó 12-én tartandó ülésére. (2013) 13 p. Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Balmazújvárosi Járási Hivatal Járási Munkaügyi Kirendeltsége. (Elérhetőség: http://egyek.hu/files/munkaugyi_kozpont_2013.pdf) Letöltés dátuma: 2014. 06.01.

(http9): 311/2007. (XI. 17.) Korm. rendelet a kedvezményezett térségek besorolásáról. (Elérhetőség: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700311.KOR) Letöltés dátuma: 2014.04.27.

(http10): Foglalkoztatási célú nonprofit szervezetek vizsgálata – Szükséglet-és igényfeltárás az OFA-ROP hálózat kialakításához. (2005) 338 p. (Elérhetőség: http://revitaalapitvany.hu/letoltes/tanulmanyok/ofa_rop_zarotanulmany.pdf) Letöltés dátuma: 2014.10.29.

(http11): A szociális gazdaság keretében felvállalható tevékenységek. (Elérhetőség: <http://www.tudasklaszter.hu/node/23>) Letöltés dátuma: 2014.11.11.

(http12): 2012. évi XCIII. törvény a járások kialakításáról, valamint egyes ezzel összefüggő törvények módosításáról. (Elérhetőség: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200093.TV) Letöltés dátuma: 2014. 11.10.)

(http13): 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet a kedvezményezett járások besorolásáról. In: Magyar Közlöny; 2014. évi 161. szám, pp. 16172-16190. (Elérhetőség: <http://magyarkozlony.hu/hivatalos-la->

pok/5cb0e513cefdd9b2d6da123bf4cf982e12f348d5/dokumentumok/aca355d4cf05244f5e8c3
585aa98b0f87f01d523/letoltes) Letöltés dátuma: 2014.11.26.

1. Függelék

Az alábbiakban ismertetni szeretném a munkám során témavezetőmtől kapott, önállóan elvégzett feladataimat, valamint az ezek során alkalmazott kutatási módszereket.

A kutatási cél megfogalmazását követően a hazai centrum-periféria viszonyrendszer fogalmi, történeti ismertetését helyeztem előtérbe, melyet különböző, a témát felölelő szakirodalmak alapján hajtottam végre. Mivel dolgozatom középpontjában a közfoglalkoztatásra épülő fejlesztési lehetőségek állnak, így elengedhetetlen volt hazánk közfoglalkoztatási gyakorlatának áttekintése, valamint a szociális gazdaság fogalomkörének tisztázása.

Az elméleti megalapozás után szükséges volt a vizsgált település – Egyek nagyközség – demográfiai, gazdasági mutatóinak részletes ismertetése. Az elemzés megalapozásához különböző statisztikai adatbázisokat használtam, melyhez a szemléltetés érdekében statikus és dinamikus ábrákat készítettem. A térképi ábrázolást igénylő részeknél igyekeztem saját készítésűekkel szemléltetni a leírtakat, melyeket a Quantum GIS szoftver segítségével végeztem el, térinformatikai ismereteim alapján.

A vizsgált nagyközség foglalkoztatási, szociális helyzetének, valamint a foglalkoztatás fejlesztése érdekében lezajlott, zajló programok – mintaprojektek – bemutatása volt a következő teendőm, melyhez elengedhetetlen volt a pontos információk megléte. A mintaprojektek menetének, eredményeinek prezentálásában az egyeki Önkormányzat dolgozói voltak segítségemre, többek között a település polgármesterével, illetve az aljegyző asszonnyal készített interjúk keretében. Emellett az Önkormányzat által készített fejlesztési dokumentumokhoz, foglalkoztatási helyzetről készített beszámolókhöz való hozzáférés is segítette a vizsgálataimat. Továbbá, helyismeretemnek köszönhetően lehetőségem nyílt betekintést nyerni a projektek megvalósulási fázisaiba, így az általam a helyszíneken készített fényképekkel tudtam dokumentálni azokat.

Dolgozatomat igyekeztem saját véleményezéssel és javaslatokkal zárni, melyek többek között a Debreceni Egyetem Földtudományi Intézete által szervezett terepgyakorlatok során megszerzett ismeretekre épülnek.

Témavezető aláírása

Hallgató aláírása

Debrecen, 2015. január 3.

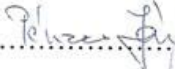
2. Függelék

Alábbiakban jelen dolgozatom, valamint a mesterképzés elvégzéséhez szükséges diplomamunkám közti alapvető különbségeket szeretném ismertetni.

Diplomamunkám megírása Dr. Pénzes János egyetemi adjunktus szakmai segítségével történik, mely „*A cigány lakosság foglalkoztatási helyzetének javítása a Közép-Tiszavidéken – Egyek település példáján – közfoglalkoztatásra épülő fejlesztések révén*” címet viseli. A két dolgozat témájának hasonlósága miatt a vizsgálat során többek között az alkalmazott kutatási módszereken kívánok változtatni a diplomamunkámban, jelen dolgozathoz viszonyítva. Továbbá, az elméleti alapok gyakorlatban történő alkalmazását kísérlem meg a kutatás első fázisában. Tehát a diplomamunka során nagyobb hangsúlyt kívánok fektetni a primer kutatásra.

Ennek megfelelően, diplomamunkámban az elméleti háttéranyag megismerését követően a Közép-tiszavidéki belső perifériát próbálom meg részletesebben feltérképezni. Így, igyekszem a benne foglalt kistérségek fejlettségi centrum-periféria relációit feltárni. Az analízis során a gazdasági fejlettségre kívánok hangsúlyt helyezni, ennek megfelelően próbálom elhelyezni Egyek települését a vizsgált területen.

Új kutatási módszerként, diplomamunkám elkészítése során igyekszem egy kérdőíves vizsgálatot készíteni a településen a cigány lakosság körében, foglalkoztatási helyzetükkel kapcsolatban. A kérdőíves vizsgálat kiértékelésének segítségével igyekszem feltárni a probléma gyökerét. Valamint, más hasonló, vagy rosszabb helyzetben lévő Közép-tiszavidéki településeken alkalmazott megoldási kísérletek, programok figyelembevételével próbálom adaptálható megoldási javaslatokat megfogalmazni a kialakult helyzetre, különösen az egyeki cigányság foglalkoztatására vonatkozóan.

Témavezető aláírása

Debrecen, 2015. január 3.

Hallgató aláírása